

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ТРУСОВА Н.В., ТЕРЕЩЕНКО М.А.

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВА: МЕТОДИКА ТА ПРАКТИКА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Мелітополь
Видавничий будинок
Мелітопольської міської друкарні
2019

УДК 631.11:65.016.7
Т 78

Рецензенти: *Н.С. Прокопенко*, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та банківської справи, Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

Н.Г. Виговська, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту, Житомирський державний технологічний університет

С.А. Нестеренко, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту, Таврійський державний агротехнологічний університет

Рекомендовано до друку вченою радою Таврійського державного агротехнологічного університету (протокол № 10 від 30 квітня 2019 р.)

Трусова Н.В., Терещенко М.А.

Т78 Фінансовий аналіз підприємства: методика та практика: Навчальний посібник / Н.В. Трусова, М.А. Терещенко. – 2-ге вид. – Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2019. – 272 с.

ISBN 978-966-197-630-5

У навчальному посібнику розглядаються теоретичні основи сучасної концепції фінансового аналізу, обґрунтовується методичний інструментарій та моделювання функціональних залежностей за ключовими параметрами джерел формування капіталу, ліквідності та платоспроможності, ділової активності, оптимізації рівня фінансової стійкості та рентабельності чистого грошового потоку від операційної діяльності підприємства. Розглянуто методи оцінки ризику кредитної заборгованості за факторами його формування, діагностики ліміту кредитування як елементу кредитоспроможності підприємства-позичальника з урахуванням галузевої особливості, методи оцінки ефективності фінансового інвестування, ранжування фінансових коефіцієнтів за їх порівняльними характеристиками й еталонними величинами, представлено формалізовані методи прогнозування фінансового стану суб'єкта господарювання.

Навчальний посібник ілюстрований таблицями, містить алгоритми розрахунків показників, питання для самоперевірки та обговорення, тематичні тести. Розрахований на широке коло фахівців з управління фінансами підприємств, фінансових аналітиків, менеджерів, бухгалтерів, аудиторів, викладачів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів, студентів.

УДК 631.11:65.016.7

ISBN 978-966-197-630-5

© Трусова Н.В., 2019

© Терещенко М.А., 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

Тема 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ	8
1.1 Сутність і значення фінансового аналізу.....	8
1.2 Види фінансового аналізу.....	14
1.3 Методичний інструментарій фінансового аналізу.....	16
1.4 Моделювання функціональних залежностей у фінансовому аналізі.....	22
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ	26
ТЕСТИ ЗА ТЕМОЮ 1	27
Тема 2. АНАЛІЗ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА	29
2.1. Економічна сутність і структура майна підприємства.....	29
2.2. Методи аналізу майна підприємства.....	32
2.3. Аналіз наявності, стану та ефективності використання основних засобів підприємства.....	41
2.4. Аналіз розміщення фінансових ресурсів в оборотних активах підприємства та ефективність їх використання.....	47
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ	63
ТЕСТИ ЗА ТЕМОЮ 2	63
Тема 3. АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	67
3.1. Економічна сутність, види та класифікаційні ознаками капіталу.....	67
3.2. Кругообіг капіталу підприємства.....	68
3.3. Принципи формування капіталу підприємства.....	75
3.4. Концепція вартості капіталу підприємства.....	78
3.5. Методика розрахунку фінансового левериджу.....	81
3.6. Основні етапи процесу оптимізації структури капіталу підприємства.....	83
3.7. Формування структури капіталу та підвищення ринкової капіталізації підприємства.....	87
3.8. Економіко-математичне моделювання та оптимізація структури капіталу підприємства.....	94
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ	99
ТЕСТИ ЗА ТЕМОЮ 3	100
Тема 4. АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ, ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	105
4.1. Ліквідність як економічна категорія і об'єкт аналітичного пізнання.....	105
4.2. Методика розрахунку та економічна інтерпретація показників ліквідності.....	117
4.3. Факторний аналіз ліквідності підприємства.....	126

4.4. Ліквідність та платоспроможність як системоформуючі інструменти фінансового потенціалу підприємства.....	134
4.5. Взаємозв'язок платоспроможності та ділової активності підприємства.....	148
4.6. Характеристика типів фінансової стійкості підприємства. Методика розрахунку відносних показників.....	152
4.7. Інтегральна оцінка фінансової стійкості підприємства.....	161
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ.....	165
ТЕСТИ ЗА ТЕМОЮ 4.....	165
Тема 5. АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	168
5.1. Економічна сутність, класифікаційні ознаки та етапи аналізу грошових потоків підприємства.....	168
5.2. Методи розрахунку чистого грошового потоку за рівномірністю та синхронністю руху.....	172
5.3. Аналіз показників якості, ліквідності та ефективності грошових потоків підприємства.....	176
5.4. Методика оптимізації рівня рентабельності чистого грошового потоку від операційної діяльності підприємства.....	178
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ.....	183
ТЕСТИ ЗА ТЕМОЮ 5.....	183
Тема 6. АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	185
6.1. Аналіз динаміки та структури фінансових результатів підприємства. Аналіз рівня беззбитковості.....	185
6.2. Факторний аналіз фінансових результатів діяльності підприємства. Аналіз розподілу та використання чистого прибутку.....	191
6.3. Розрахунок показників рентабельності. Факторний аналіз показників рентабельності.....	195
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ.....	200
ТЕСТИ ЗА ТЕМОЮ 6.....	200
Тема 7. ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА-ПОЗИЧАЛЬНИКА З УРАХУВАННЯМ ГАЛУЗЕВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ.....	202
7.1. Оцінка кредитоспроможності позичальника – юридичної особи банківськими установами.....	202
7.2. Оцінка кредитоспроможності підприємства за інтегральним показником фінансового стану позичальника.....	210
7.3. Оцінка стану обслуговування боргу позичальником.....	218
7.4. Оцінка ризику кредитної заборгованості підприємства за факторами його формування.....	220

7.5. Ліміт кредитування як елемент оцінки кредитоспроможності підприємства з урахуванням галузевої особливості.....	224
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ.....	230
ТЕСТИ ЗА ТЕМОЮ 7.....	231
Тема 8. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	233
8.1. Сутність, значення, особливості оцінки інвестиційної привабливості та інвестиційної активності підприємства.....	233
8.2. Методи аналізу ефективності інвестиційної діяльності.....	239
8.3. Оцінка ефективності фінансового інвестування.....	241
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ.....	244
ТЕСТИ ЗА ТЕМОЮ 8.....	245
Тема 9. ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	247
9.1. Сутність, завдання та методи узагальнюючої оцінки фінансового стану підприємства.....	247
9.2. Ранжування фінансових коефіцієнтів на основі порівняльної характеристики розрахункових показників із їх еталонними величинами.....	251
9.3. Розрахунок абсолютної величини інтегрального показника фінансового стану підприємства.....	256
9.4. Сутність та методи прогнозування фінансового стану підприємств. Експертні методи прогнозування.....	257
9.5. Формалізовані (кількісні) методи прогнозування фінансового стану.....	263
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ.....	267
ТЕСТИ ЗА ТЕМОЮ 9.....	268
ЛІТЕРАТУРА.....	271

ПЕРЕДМОВА

Ринкові умови функціонування підприємств вимагають досягнення максимального ефективного використання фінансових ресурсів, забезпечення стабільного розвитку господарської діяльності, своєчасного виявлення та розв'язання проблем, що виникають у фінансовій сфері. Успішне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства повинно ґрунтуватися на використанні структурних та достовірних даних про фінансовий стан підприємства, його зміну та прогнозу динаміку розвитку.

Своєчасне розпізнавання проблемних ситуацій у фінансово-господарській діяльності підприємств, зміцнення фінансової стійкості та платоспроможності, максимізація прибутку, підвищення рентабельності, недопущення кризового стану та банкрутства, потребує фінансового аналізу, спеціальні аналітичні процедури якого дозволять виявити явні та неявні (зовнішні та внутрішні) фактори, які впливають на фінансову неспроможність, обґрунтувати найефективніші заходи по фінансовому оздоровленню підприємства, звести до мінімуму негативні наслідки нестійкого або кризового фінансового стану для всіх зацікавлених сторін. Для відповідального фінансиста займатися фінансовим аналізом – це означає діагностувати фінансовий стан підприємства так, щоб виявити в динаміці симптоми явищ, які можуть затримати досягнення спрямованих цілей і рішення задач, піддаючи небезпеці плановану діяльність.

Фінансовий аналіз дозволяє сформулювати основу для розробки дієвої господарської діяльності, мінімізації та усунення недоліків при прийнятті управлінських рішень щодо формування, розподілу та використання фінансових результатів.

Навчальний посібник «Фінансовий аналіз підприємства: методика та практика» дозволяє оволодіти здобувачам вищої освіти теоретично-методологічними та практичними навичками щодо здійснення аналізу фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання відповідної галузевої приналежності та особливостей їх функціонування в економіці, спираючись на методи й прийоми статистики та економіко-математичного моделювання, враховуючи системний підхід оцінки та прогнозування фінансового стану та інвестиційної привабливості.

У навчальному посібнику представлено методичний інструментарій фінансового аналізу, який трансформуються у діалектичний метод пізнання та передбачає системний розгляд досліджуваного об'єкта у різнобічних зв'язках, взаємодії, безперервному русі та змінах. З огляду на те, що фінансовий аналіз максимально наближений до потреб господарювання, його структурні компоненти – система показників, фактори впливу на сферу дослідження, періодичність здійснення аналітичних оцінок, методи дослідження, суб'єкти, джерела вхідної та вихідної інформації, – забезпечують обчислення вартісних і часових параметрів фінансово-господарських операцій з урахуванням часу, інфляції, валютних курсів, відсотків, з метою забезпечення стійкого фінансового стану об'єкта дослідження.

У відповідності до спеціальних компетенцій майбутніх фахівців економі-

чних спеціальностей, посібник узагальнює основні теоретичні положення, категорії та методів аналізу, методологічні принципи інформаційного середовища роботи фінансового аналітика, структурні закономірності розвитку фінансово-економічних процесів, етапи оцінки наявного та ефективного використання оборотних активів, послідовність проведення аналізу ліквідності балансу та рівня платоспроможності, критерії оцінки фінансової стійкості та інвестиційної привабливості підприємства, склад, структуру та джерела формування капіталу, системність оцінки ефективного використання майна, етапи аналізу та методи оптимізації грошових потоків, чинники впливу на величину валового прибутку та рентабельності власного капіталу, методи оцінки ефективності фінансового інвестування, напрями ранжування фінансових коефіцієнтів за їх порівняльними характеристиками й еталонними величинами, формалізовані методи прогнозування фінансового стану підприємства.

Науково-методична розробка посібника передбачає використання достатньої кількості практичних прикладів щодо оцінки ризику кредитної заборгованості за факторами його формування, діагностики ліміту кредитування як елементу кредитоспроможності підприємства-позичальника з урахуванням галузевої особливості. Кожний розділ забезпечений наочним матеріалом, графіками, схемами та завершується питання для самоперевірки та обговорення, тестами для самостійної підготовки.

Розрахований на широке коло фахівців з управління фінансами підприємств, фінансових аналітиків, менеджерів, бухгалтерів, аудиторів, викладачів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів, студентів.

Тема 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

- 1.1 Сутність і значення фінансового аналізу.
- 1.2 Види фінансового аналізу.
- 1.3 Методичний інструментарій фінансового аналізу.
- 1.4 Моделювання функціональних залежностей в фінансовому аналізі.

1.1 Сутність і значення фінансового аналізу

Термін «аналіз» в загальному розумінні означає процеси уявлення або фактичного розкладання цілого на складові частини для пізнання його внутрішньої природи. Зворотною процедурою до аналізу є синтез. В загальному випадку *аналіз* – це метод наукового дослідження, за допомогою якого вивчаються причинно-наслідкові зв'язки і залежності між явищами та процесами.

Фінансовий аналіз є прикладним науковим напрямком, що історично сформувався в рамках бухгалтерського обліку і пізніше ввійшов як складова частина в систему фінансового менеджменту.

Фінансовий аналіз є частиною загального, повного економічного аналізу господарської діяльності підприємства, що складається з фінансового і управлінського аналізу (рис. 1.1). Розподіл економічного аналізу на фінансовий та управлінський з'явився у зв'язку з відповідним поділом бухгалтерського обліку і відбиває особливості формування інформаційної бази мікроекономічного аналізу – для зовнішнього та внутрішнього користування.

Фінансовий аналіз є частиною системи спеціальних знань, що забезпечує вивчення господарських процесів і явищ в їх взаємозв'язку та взаємобумовленості за даними обліку, звітності та іншої економічної інформації.

Фінансовий аналіз є складовим елементом системи фінансового менеджменту. Як система управління фінансовим менеджментом складається з двох підсистем – керованої підсистеми (об'єкт управління) та керуючої підсистеми (суб'єкт управління).

Взаємодія між керованою та керуючою підсистемами (об'єкта і суб'єкта) досягається через систему інформаційного забезпечення, яка передбачає безперервний, цілеспрямований відбір інформаційних показників, необхідних для проведення аналізу, планування та підготовки ефективних рішень фінансового менеджменту.

Фінансовий аналіз спрямований на формування, систематизацію, обробку фінансової інформації та обґрунтування управлінських рішень.

Фінансовий аналіз є елементом технології управління, що забезпечує прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Аналіз на основі планової і фактичної інформації дає кількісну та якісну оцінку змін, що відбувається в керованому об'єкті, відносно заданої програми. З його допомогою вибираються варіанти управлінських рішень, які спрямовані на відведення причин негативних відхилень і створення сприятливих умов для розвитку прогресивних явищ.

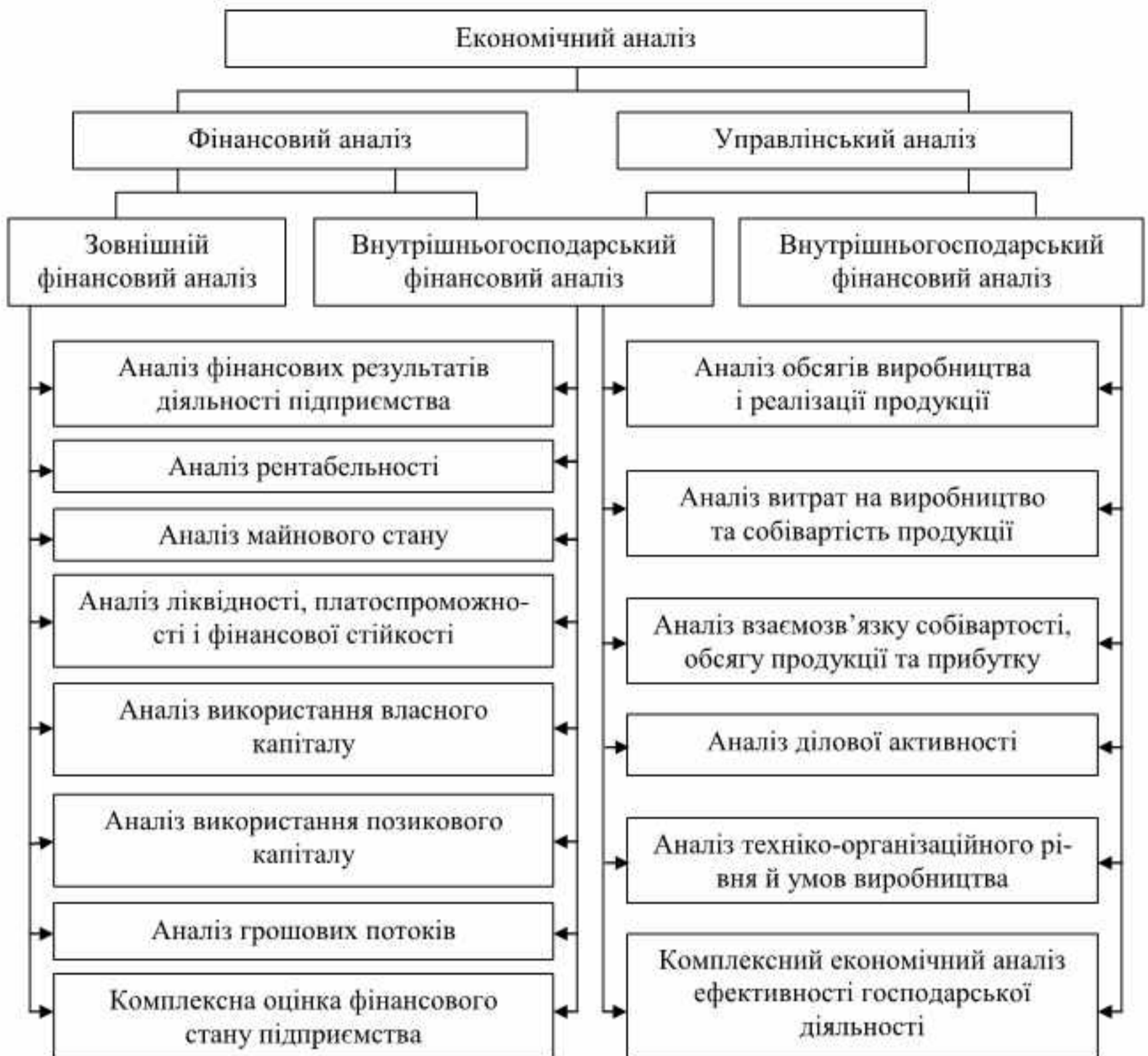

Рис. 1.1. Складові елементи фінансового та управлінського аналізу

Термін «фінансовий аналіз» свідчить про спрямованість даного виду аналізу на дослідження фінансів підприємства.

Фінансовий аналіз є основою для управління фінансами підприємства. В узагальненому вигляді він охоплює три головні напрями:

- 1) оцінка фінансових потреб підприємства;
- 2) розподіл грошових потоків залежно від конкретних планів підприємства, визначення додаткових обсягів залучених фінансових ресурсів та джерел їх формування (кредити, додатковий випуск акцій, облігацій тощо);
- 3) організація системи фінансової звітності, яка об'єктивно відображає процеси та забезпечує контроль за фінансовим станом підприємства.

Фінансовий аналіз – це система взаємопов'язаних методів обробки фінансової інформації підприємства, спрямована на визначення фінансових ресурсів та джерел їх формування з метою прийняття оптимального управлінського рішення.

Особливості фінансового аналізу:

пріоритетність оцінок платоспроможності, фінансової стійкості і рентабельності;

інформаційне забезпечення тактичних і стратегічних рішень, домінанта грошового виміру в системі критеріїв;

високий рівень достатності і можливості верифікації результатів аналізу.

Предмет фінансового аналізу групують в такий спосіб:

фінансова діяльність підприємства;

фінансовий стан підприємства;

процеси формування та використання фінансових ресурсів підприємства.

Предмет фінансового аналізу розкривається через його об'єкти, виходячи із класифікаційних ознак підприємств за територіальними ознаками, формою власності, організаційно-правовою формою господарювання, видами економічної діяльності й системою підпорядкування, окремими елементами економічного механізму господарювання (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Об'єкти фінансового аналізу

Предметом фінансового аналізу є діяльність підприємства, спрямована на забезпечення його сталого розвитку й стійкого фінансового стану.

Предмет фінансового аналізу поділяється на чотири базових елементи:

фінансові відносини – відносини, що спричиняють зміни в складі активів і (або) зобов'язань суб'єктів господарювання;

ресурси – склад і структура активу балансу;

джерела фінансування – склад і структура пасиву балансу;

результати використання фінансового потенціалу – елемент, що є критерієм для визначення перспектив розвитку підприємства.

Суб'єктами фінансового аналізу є аналітики, які зацікавлені в оцінці діяльності підприємства з будь-яких причин: власники та уповноважені ними органи; персонал та функціональні служби підприємства; зовнішні учасники, що забезпечують і спрямовують діяльність підприємства; спеціальні інформаційні служби.

У загальному вигляді фінансовий аналіз можна уявити як процес, що полягає в ідентифікації, систематизації й аналітичній обробці докупних фінансових даних з метою надання користувачеві рекомендацій, які можуть слугувати основою для прийняття управлінських рішень стосовно об'єкта аналізу.

Зміст фінансового аналізу визначається за допомогою двох методичних підходів:

1) за основними елементами економічного аналізу. Згідно з даним підходом зміст фінансового аналізу визначається його предметом, метою й завданням, які він дозволяє вирішувати;

2) за етапами здійснення аналітичного дослідження.

Мета фінансового аналізу полягає у всебічній оцінці майнового і фінансового стану підприємства, його ділової активності, пошуку резервів підвищення рентабельності виробництва.

Конкретна мета фінансового аналізу залежить від інтересів різних партнерських груп – користувачів аналітичної інформації.

В загальному випадку *головними завданнями фінансового аналізу є:*

1) *дати оцінку виконанню плану з надходження фінансових ресурсів та їх використанню з метою покращення фінансового стану підприємства на підставі вивчення причинно-наслідкових взаємозв'язку між різними показниками фінансово-господарської діяльності;*

2) *обґрунтувати і оптимізувати цільові економічні програми, бізнес-плани на основі прогнозування можливих змін фінансового стану, виходячи з реальних умов господарювання і виявлених резервів його поліпшення;*

3) *оцінити виконання цільових завдань розвитку економічної системи, причин і факторів, які зумовили позитивні та негативні зміни шляхом детального вивчення виконання плану за фактичними показниками; кількісної та якісної оцінки їх зміни; розкриття і дослідження причин (факторів), які викликають ці зміни; розроблення відповідних варіантів рішень для виконання плану;*

4) *обґрунтувати оптимальні управлінські рішення шляхом розробки конкретних заходів, спрямованих на більш ефективне використання фінансових ресурсів та зміцнення фінансового стану підприємства.*

Для отримання необхідної аналітичної інформації розв'язують групу вузько спрямованих аналітичних завдань, яку можна зобразити як загальну модель фінансового аналізу підприємства (рис. 1.3).

У процесі фінансового аналізу реалізуються такі основні функції:

оціночна – об'єктивна оцінка фінансового стану, фінансових результатів, ефективності й ділової активності об'єкта аналізу;

діагностична – встановлення причинно-наслідкових змін фінансового стану у кількісному і якісному вимірі під впливом окремих факторів;

пошукова – виявлення невикористаних резервів та потенційних можливостей поліпшення фінансового стану і розвитку економічної системи, обґрунтування механізму їх мобілізації;

конструктивна – підготовка і обґрунтування прийнятих управлінських рішень.

Для реалізації всіх функцій та завдань необхідно дотримуватись основних принципів фінансового аналізу (табл. 1.1).

Усі показники, що використовуються в аналізі, взаємопов'язані і взаємозумовлені. Вони визначаються в комплексі і це передбачає відповідну їх систематизацію.

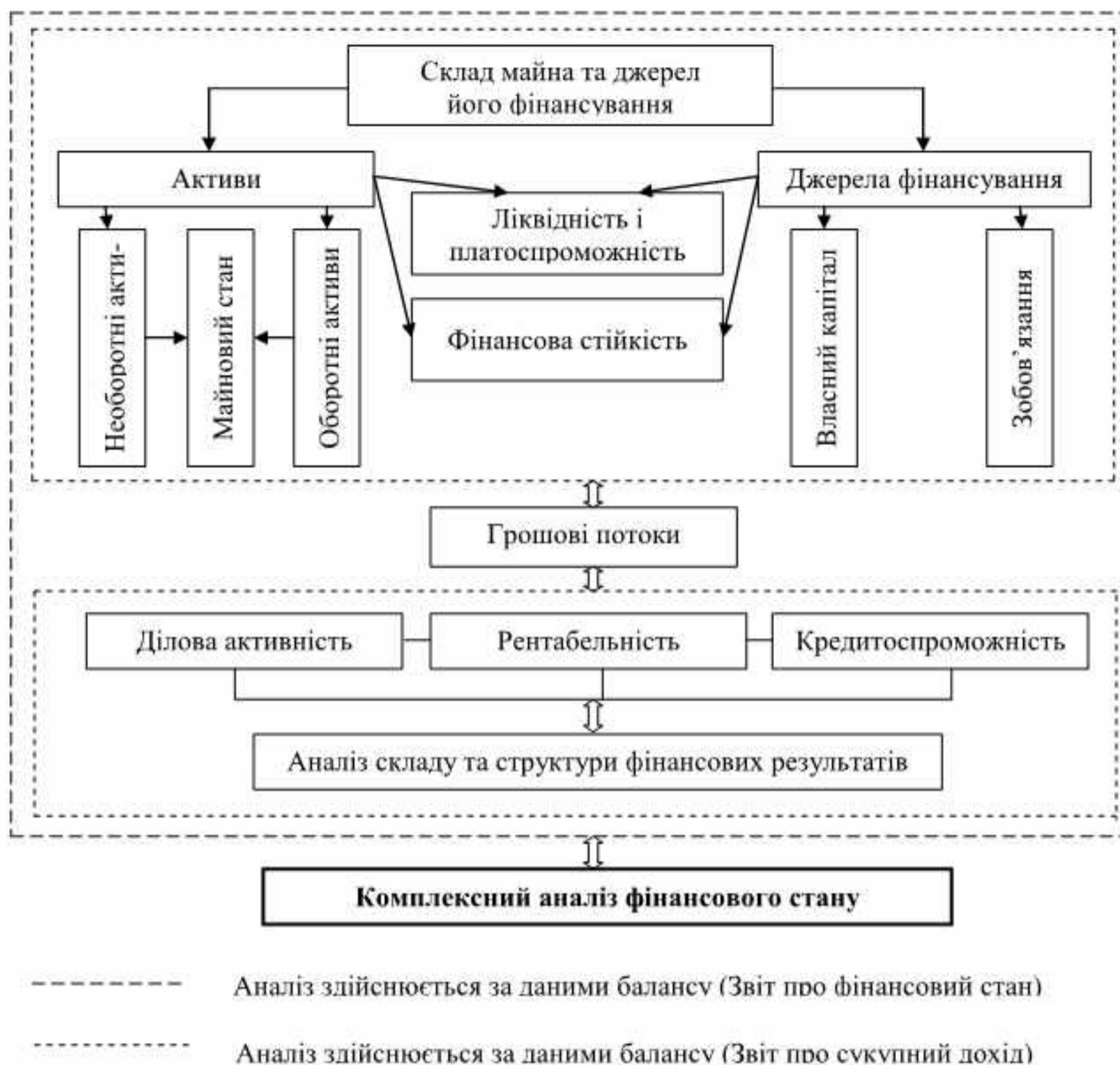

Рис. 1.3. Загальна модель фінансового аналізу

Під показником розуміють узагальнену кількісну характеристику відповідних ресурсів та господарських процесів підприємства у їх якійній визначеності щодо конкретних умов і часу.

Система показників – це впорядкована їх сукупність, в якій кожен показник дає кількісну чи якісну характеристику певної сторони господарської діяльності, має властивості звітності і подільності, пов'язаних з іншими показниками, але не дублює їх.

Кожне економічне явище або процес визначаються не одним, а комплексом взаємопов'язаних показників.

Необхідністю вибору обмеженого числа показників для аналізу обумовлена потреба в їх класифікації.

Показники у фінансовому аналізі класифікують за ознаками наведеними в табл. 1.2.

Таблиця 1.1

Основні принципи фінансового аналізу

Принципи	Характеристика
Науковості	Передбачає глибоке, повне пізнання об'єктивних законів функціонування підприємства як економічної системи, дії об'єктивних і суб'єктивних факторів зміни його фінансового стану і розвитку, застосування сучасної прогресивної наукової методики та підходів до організації аналітичних досліджень. За цим принципом передбачається дослідження лише достовірної реальної інформаційної моделі досліджуваного об'єкта
Системності	Передбачає дослідження економічних явищ і процесів як складних систем, які складаються з багатьох елементів, що взаємодіють між собою і само розвиваються. Він означає, що в аналізі не треба недооцінювати значення будь-якого елемента системи, оскільки його зміна спричиняє зміну цілої системи та її функціонально-структурної будови
Комплексності	Він означає, що на результат діяльності впливає багато факторів, які діють у взаємозв'язку. Тому аналітик повинен враховувати в дослідженні не лише основні (цільові по відношенню до завдань дослідження) результати, а й побічні
Дослідження явищ у динаміці	Означає, що зміна процесів має характер наступності, наслідування. При цьому має забезпечуватись порівнюваність результатів досліджень, тобто результати аналізу попередніх періодів можуть бути використані для аналізу показників в поточному періоді
Конкретності та дієвості аналізу	Означає безпосередню цільову спрямованість досліджень на конкретну практику та результативність у досягненні поставленої мети. Це забезпечується шляхом розроблення аргументованих аналітичних висновків і пропозицій
Зрозумілості та адекватності тлумачення	Забезпечується шляхом обов'язкового пояснення отриманих результатів дослідження у вигляді відповідних висновків, коментарів, складанням пояснювальних записок
Оперативності (свочасності)	Означає своєчасне встановлення відхилень від нормативних значень в обмежені строки, достатні для вживання дієвих коригуючих управлінських дій
Періодичності (регулярності)	Передбачає необхідність періодичного проведення аналізу за відповідні звітні періоди з метою створення цілісного уявлення про динаміку фінансово-господарських процесів на підприємстві
Економічності	Передбачає, що витрати на проведення аналізу мають бути менше результатів, отриманих від виконання управлінських рішень за висновками та пропозиціями аналізу
Пріоритетності в оцінках (принцип рейтингової оцінки)	Передбачає визначення пріоритетів у досягненні поставленої мети, черговості виконання заходів, спрямованих на цільову зміну фінансового стану і розвиток підприємства
Достовірності, об'єктивності та доречності аналітичних досліджень	Передбачає використання вигідної інформації, відсутність помилок у розрахунках, правильне застосування методики розрахунку окремих показників та впливу окремих факторів, відсутність зайвої інформації, яке не потрібна для прийняття управлінських рішень

Таблиця 1.2

Класифікація показників фінансового аналізу

Класифікаційна ознака	Характеристика
Економічний зміст явищ і процесів дослідження	Кількісні і якісні
Спосіб виміру	Абсолютні, відносні, середні
Ступінь охоплення	Загальні, часткові, специфічні
Місце у причинно-наслідкових зв'язках	Результативні і факторні
Спосіб формування	Нормативні (кошторисні), планові, облікові, аналітичні
За ознакою часу	Інтервальні (динамічні) та моментні (статичні)

Фінансовий аналіз включає наступні етапи, які в упорядкованій сукупності забезпечують вирішення поставлених завдань:

конкретизація завдання аналізу даного об'єкта;

- збір інформації й оцінка її вірогідності, відбір даних з форм звітності за аналізований період часу;
- побудова аналітичних таблиць;
- розрахунок й групування показників за основними напрямками аналізу, виявлення зміни показників за досліджуваний період;
- встановлення взаємозв'язків між основними аналітичними показниками й інтерпретація результатів;
- підготовка висновку про фінансовий стан підприємства;
- виявлення вузьких місць і пошук резервів;
- розробка рекомендацій з поліпшення фінансового стану підприємства.

1.2 Види фінансового аналізу

Існують кілька видів фінансового аналізу, які можна виокремити в залежності від наступних ознак.

За організаційними формами проведення виділяють два головні види фінансового аналізу: внутрішній; зовнішній.

Внутрішній аналіз здійснюється аналітиками підприємства і ґрунтується на широкій інформаційній базі, включаючи й оперативні дані.

Зовнішній аналіз здійснюють аналітики, котрі є сторонніми щодо підприємства особами і не мають доступу до його внутрішньої інформаційної бази. Через це такий аналіз є більш формалізованим і загальним.

Різниця у змісті зовнішнього і внутрішнього аналізу пов'язана також з різницею завдань.

Особливості зовнішнього фінансового аналізу:

- значна кількість суб'єктів аналізу – користувачів інформації про діяльність підприємства;
- різноманітність цілей і інтересів суб'єктів аналізу;
- наявність типових методик аналізу, стандартів обліку і звітності;
- орієнтація аналізу тільки на публічну зовнішню звітність підприємства;
- обмеженість завдань аналізу як наслідок попереднього фактора;
- максимальна доступність результатів аналізу для користувачів інформації.

В процесі здійснення зовнішнього фінансового аналізу в основному оцінюють показники:

- прибуток і рентабельність;
- ліквідність балансу і платоспроможність підприємства;
- ефективність використання позикового капіталу;
- експрес-діагностики фінансового стану підприємства і рейтингової оцінки емітентів.

Фінансовий аналіз за даними фінансової звітності називається класичним.

Основним змістом внутрішнього аналізу фінансового стану підприємства є оцінювання:

- майна і капіталу підприємства та впливу його використання на фінансовий стан підприємства;

- фінансової стійкості та стабільності підприємства;
- ділової активності підприємства;
- динаміки прибутку та рентабельності підприємства;
- кредитоспроможності підприємства;
- ефективності використання власних та залучених фінансових ресурсів;
- ліквідності та платоспроможності підприємства;
- комплексна оцінка фінансового стану підприємства.

Таким чином, зовнішній і внутрішній аналіз різняться між собою за певними ознаками (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Ознаки зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу

Ознака	Зовнішній фінансовий аналіз	Внутрішній фінансовий аналіз
Суб'єкти аналізу	Підприємство та його ділові партнери	Підприємство
Інформаційна база	Публічна фінансова звітність	Управлінський облік та звітність
Відкритість результатів аналізу	Відкритість	Комерційна таємниця
Регламентация правил здійснення	Установлює держава	Установлює підприємство

За обсягом дослідження виділяють:

- повний фінансовий аналіз – проводять з метою комплексного вивчення всіх аспектів фінансової діяльності підприємства;
- тематичний фінансовий аналіз – обмежується вивченням окремих аспектів фінансової діяльності підприємства. Предметом такого аналізу може бути ефективність використання активів підприємства чи фінансових ресурсів з окремих джерел, рівень фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, оптимальність фінансової структури капіталу тощо.

Залежно від об'єкта аналізу можна виділити такі його види:

- аналіз фінансової діяльності підприємства в цілому;
- аналіз фінансової діяльності окремих структурних одиниць та підрозділів;
- аналіз окремих фінансових операцій.

З огляду на терміни та цілі проведення виокремлюють:

Попередній (ретроспективний) фінансовий аналіз пов'язаний з вивченням умов фінансової діяльності підприємства в цілому чи здійснення окремих фінансових операцій. Наприклад, оцінка власної платоспроможності за потреби отримання банківського кредиту;

Поточний (оперативний) фінансовий аналіз проводиться в процесі поточної фінансової діяльності з метою оперативного впливу на результати фінансової діяльності;

Прогнозний (перспективний) фінансовий аналіз здійснюється підприємством за прогнозними або очікуваними даними, які порівнюють з даними відповідного звітного періоду. Він дає змогу глибше й повніше проаналізувати фінансовий стан і результати фінансової діяльності підприємства, ніж попередній та поточний, оскільки базується на звітних матеріалах, а також уможливорює прогнозування діяльності підприємства в майбутньому.

1.3 Методичний інструментарій фінансового аналізу

Досягнення мети фінансового аналізу здійснюється за допомогою певних методів. *Метод* – це шлях розслідування. Під методом у широкому змісті розуміють шляхи, засоби пізнання дійсності, сукупність взаємопов'язаних принципів дослідження процесів, явищ і предметів у природі і суспільстві.

Метод фінансового аналізу – це система теоретико-пізнавальних категорій, наукового інструментарію і регуляторних принципів дослідження фінансової діяльності суб'єкта господарювання.

Категорії фінансового аналізу – це найбільш загальні, ключові поняття даної науки (наприклад, платоспроможність, ліквідність, фактор тощо).

Науковий інструментарій фінансового аналізу – це сукупність загальнонаукових і конкретно-наукових методів і моделей дослідження фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

В основу методології економічного аналізу покладено метод діалектики, який є загальним за своїм характером і становить основу пізнання загальних законів розвитку матеріального світу. Він передбачає, що економічні явища необхідно розглядати у їх взаємозв'язку, русі та розвитку.

Таким чином, метод фінансового аналізу – це діалектичний науковий спосіб вивчення становлення та розвитку господарських явищ та процесів.

Застосування загального діалектичного методу в аналізі формує основні методологічні засади аналітичних досліджень, визначає особливості методу фінансового аналізу.

Головними складовими методу фінансового аналізу є дедуктивний і індуктивний методи дослідження.

Дедуктивний метод дослідження фінансових процесів припускає їх вивчення по ланцюжку від наслідків до причин. Наприклад, формування прибутку спочатку аналізується за загальною сумою чистого прибутку, а потім за її складовими з виявленням окремих факторів, що обумовили його зростання та скорочення.

Індуктивний метод дослідження фінансових процесів припускає вивчення їх по ланцюжку від причин до наслідків. Наприклад, аналіз собівартості продукції може передбачати спочатку вивчення окремих статей витрат, а потім оцінку їх впливу на загальну суму собівартості продукції.

Характерні ознаки методу фінансового аналізу:

1. Розкладання та деталізація складних економічних систем. Будь-яке явище розглядають як складну систему, і в процесі дослідження треба виділити їх елементну будову за цільовими ознаками аналізу та взаємозв'язки цих елементів. Такий поелементний поділ дає змогу глибше пізнати природу будь-якого явища чи процесу, чинники їх зміни та розвитку і, як наслідок, формувати організаційно-економічні механізми управління ними.

2. Виявлення та визначення взаємозв'язків елементів досліджуваної системи і причинно-наслідкових зв'язків зміни їх параметрів. Метод аналізу передбачає з'ясування типу та характеру зв'язків, побудову функції фактор-

ної залежності у вигляді математичних формул чи математичних моделей і визначення послідовності оцінок впливу факторів.

Використання в аналізі аналітичних моделей дає змогу абстрактно (інформаційно) виразити основні взаємозв'язки, які існують у реальній господарській системі.

На господарську діяльність підприємства, навіть на окремий показник, можуть впливати чисельні і різноманітні причини-фактори. Виявити та вивчити вплив абсолютно всіх причин практично не можливо, і не завжди доцільно. Завдання аналізу – встановлення найбільш істотні причини, що вирішальним чином впливають на зміну об'єкту дослідження, показника. Таким чином, передумовою правильного аналізу є економічно обґрунтована класифікація чинників, що впливають на остаточні та проміжні підсумки господарської діяльності.

3. Вимірювання ступеня впливу факторів на зміну параметрів економічної системи та визначення їх пайової участі у зміні загального результату їх сукупної дії. Вичерпність і точність аналітичних результатів перевіряється за критерієм балансової узгодженості: сума часткових результатів впливу окремих факторів дорівнює результату їх сумарної дії.

4. Оцінка аналітичних результатів та обґрунтування висновків за цільовою функцією дослідження.

5. Розробка та використання системи показників, що всебічно характеризують господарську діяльність підприємств.

На відміну від методу фінансового аналізу як загального підходу до дослідження фінансів підприємств, його методика – це сукупність спеціальних прийомів вивчення фінансової інформації, включаючи систему правил та вимог їх ефективного застосування. Тобто методика служить практичним, прикладним доповненням методу аналізу.

Використання видів, прийомів та методів аналізу для конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємства в сукупності утворює методологію та методіку аналізу.

В фінансовому аналізі використовуються різноманітні методи дослідження, що обумовлює необхідність їх науково обґрунтованої класифікації.

Існує дворівневий розподіл методів аналізу. На першому рівні всі методи аналізу розподіляють на формалізовані і неформалізовані.

Неформалізовані методи аналізу засновані на описі аналітичних процедур на логічному рівні. До них відносять методи евристичного пошуку: експертні оцінки, сценарії, психологічні, морфологічні методи та інші. При використанні цих методів можливий певний суб'єктивізм, тому що вони в значній мірі базуються на особистому досвіді, інтуїції та знаннях аналітики. Тому їх застосування в аналітичній практиці досить обмежене.

До *формалізованих методів* відносять методи, в основу яких покладені достатньо визначені формалізовані аналітичні залежності. Відомі методи, які виходячи із змісту підрозділяють на наступні групи:

1) економіко-статистичні (логічні), до яких належать:

- класичні методи економічного аналізу (балансовий метод, ланцюгові підстановки, абсолютних різниць, диференціювання, логарифмування, інтегральний метод та інші);

- традиційні методи економічної статистики (середні і відносні величини, групування, графічний, індексний);

2) економіко-математичні, до яких належать:

- математико-статистичні методи (кореляційний аналіз, регресійний аналіз, метод головних компонент);

- економічні методи (матричні методи, методи теорії виробничих функцій, міжгалузевого балансу);

- метод економічної кібернетики та оптимального програмування (лінійне та динамічне програмування, методи системного аналізу);

- метод дослідження операцій та теорії прийняття рішень (теорія ігор, теорія масового обслуговування, теорія графів та інші).

Економіко-статистичні методи підрозділяють на загально статистичні і методи елімінування. До загально статистичних методів відносять традиційні методи обробки економічної інформації: групування, динамічні ряди, вибіркове спостереження, середні і відносні величини, порівняння, балансний метод. Методи елімінування включають сукупні прийоми: спосіб ланцюгових підстановок, абсолютні різниці, відносні різниці, індексний, логарифмічний і інтегральний.

Економіко-математичні методи спрямовані на вирішення таких аналітичних завдань, як: стохастичний факторний аналіз, оптимізація показників, комплексна оцінка. До них належать кореляційний та регресивний аналіз, математичне програмування, теорія масового обслуговування та інші.

Технічні прийоми і методи економічного аналізу використовуються на різних етапах аналітичного дослідження. Тому доцільно провести їх групування відносно етапів аналітичного дослідження.

У загальному виді аналітичний процес розділений на три етапи: підготовка даних для аналізу; обробка вхідних даних; узагальнення результатів аналізу. Кожному з наведених етапів економічного аналізу відповідає комплекс методів і технічних прийомів.

Вибір та практичне використання відповідних методів аналізу залежить від мети та глибини аналізу, об'єкту дослідження, технічних можливостей виконання аналізу та інших причин.

Традиційні методи аналізу складаються з сукупності прийомів. Вихідними в будь-якому дослідженні є прийоми порівняння.

Найчастіше в економічному аналізі проводять порівняння досягнутих результатів з нормативними, середніми, базовими та з оптимальними. Крім цього, існують порівняння кращими світовими та вітчизняними результатами, і часові порівняння (день, місяць, тощо).

Використання в економічному аналізі різних типів порівнянь (в залежності від обраної бази порівняння) дозволяє вирішувати різні аналітичні задачі.

Прийоми порівняння мають межі застосування, які визначаються порівнювальністю величини в просторі, в часі або за якісними властивостями. Для використання прийому порівняння в аналізі необхідно дотримуватися умов порівнюваності показників, які складаються з таких вимог:

- єдність об'ємних, вартісних, якісних і структурних факторів;
- єдність проміжків часу, за які обчислені показники;
- порівнянність вхідних умов виробництва (технічних, природних і кліматичних);
- єдність методики обчислення і складу показників.

Результати порівняння можуть бути виражені в таких кількісних розрахункових показниках:

- абсолютне відхилення – різниця значень порівнюваної характеристики та її базової величини;
- відносне відхилення, яке характеризується темпом зростання або темпом приросту;
- коефіцієнт еластичності, що характеризує, наскільки відсотків зміниться значення аналітичного показника, якщо значення базового показника збільшиться на один відсоток.

Виділяють декілька різновидів порівняльного аналізу:

1) горизонтальний аналіз – побудова рядів динаміки аналізованого показника з метою визначення тенденцій чи напрямків розвитку економічних явищ і процесів; передбачає порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;

2) вертикальний аналіз – розкладання економічних явищ на складові елементи, що дозволяє вивчити їх внутрішню структуру; передбачає розрахунок питомої ваги окремих статей звітності в загальному підсумковому показнику (включаючи вплив кожної позиції звітності на загальну зміну результату);

3) трендовий аналіз – оцінка динаміки досліджуваного процесу або явища на основі розрахунків базисних темпів росту і приросту показників, визначення тренду;

4) міжгосподарський (або внутрішньогосподарський) аналіз – порівняння з показниками інших підприємств (структурних підрозділів), середньогалузевими або середніми загальноекономічними даними.

Причиною застосування технічних прийомів у фінансовому аналізі є необхідність дослідження стохастичних зв'язків між випадковими величинами, який виявляється лише при значній кількості спостережень.

Особливістю технічних прийомів є те, що вони пов'язані не тільки з певною технікою обробки інформації, а і з математикою і статистикою. До них належать: деталізація; групування; індексний прийом; прийом середніх і відносних величин; прийом динамічного ряду; графічний метод; табличний метод; кореляційно-регресійний аналіз.

Серед методології фінансового аналізу значне місце займає прийом розрахунку відносних величин, оскільки він становить основу формування фінансових коефіцієнтів.

При здійсненні аналізу показників фінансової звітності розраховуються такі відносні величини: рівень виконання плану; рівень планового завдання; рівень динаміки; рівень структури; рівень координації; рівень зовнішнього порівняння; рівень інтенсивності.

Оцінити фінансовий стан підприємства за кожним показником можна таким чином:

- достатньо позитивно – фактичний рівень показника перевищує норматив і має тенденцію до покращення;
- недостатньо позитивно – фактичний рівень показника нижчий за норматив і має тенденцію до покращення;
- достатньо негативний – фактичний рівень показника перевищує норматив і має тенденцію до погіршення;
- недостатньо негативно – фактичний рівень показника нижчий за норматив і має тенденцію до погіршення.

Балансові співвідношення – це спеціальний прийом зіставлення взаємопов'язаних адитивною залежністю показників господарської діяльності з метою встановлення та виміру їх взаємного впливу.

В аналізі використовують різні балансові рівняння бухгалтерського обліку і планування: баланс ресурсів, баланс продукції, платіжний баланс, бухгалтерський баланс.

Балансовий прийом застосовується для:

- 1) перевірки якості вихідної аналітичної інформації;
- 2) деталізації факторів в економічних детермінованих моделях;
- 3) для визначення кількісного впливу окремих факторів на результативний показник.

Прийоми елімінування використовуються для факторного дослідження детермінованих функціональних зв'язків.

Елімінування – ліквідація, виключення впливу всіх факторів на величину результативного показника, крім одного. Ця група включає в себе такі спеціальні прийоми: прийом ланцюгових підстановок; прийом різниці абсолютних величин; прийом різниці відносин величин; інтегральний прийом, прийом логарифмування, прийом перерахунку даних; прийом оцінки часткової участі; прийом пропорційного ділення.

Елімінування як спосіб детермінованого аналізу має суттєвий недолік. При його використанні виходять з того, що фактори змінюються незалежно один від одного. Насправді вони змінюються разом, взаємозв'язано і від цього взаємозв'язку виникає додатковий приріст результативного показника, який при застосуванні прийомів елімінування приєднується до одного з цих факторів, як правило, останнього.

В зв'язку з цим величина впливу факторів на зміну результативного показника змінюється залежно від місця фактора в детермінованій моделі.

Приєм ланцюгових підстановок є найбільш універсальним з прийомів елімінування. Він використовується для розрахунку впливу факторів у всіх типах детермінованих факторних моделей: адитивних, мультиплікативних, кратних і змішаних (комбінованих). Цей прийом дозволяє визначити вплив окремих факторів на зміну величини результативного показника шляхом поступової заміни базової величини кожного факторного показника в структурі результативного на фактичну в звітному періоді.

З метою виділення впливу факторів на результативного показника шляхом послідовної заміни базових значень на фактичні.

Порівняння величини результативного показника до і після зміни рівня того чи іншого фактора дозволяє елімінувати вплив всіх факторів, крім одного та визначити його вплив на приріст результативного показника.

Приєм перерахунку даних використовується у тих випадках, коли необхідно забезпечити спів ставність, порівнюваність аналізованих показників.

Приєм оцінки часткової участі і пропорційного поділу застосовуються по відношенню до адитивних і змішаних моделей.

Даний прийом побудований на пропорційному діленні приросту результативного показника між факторами, виходячи з того, що кожен фактор діє на паритетних, рівних із іншими факторами правах.

Спосіб часткової участі заснований на тому, що вплив окремого фактору на результативний показник є пропорційним частці впливу даного фактору в загальній зміні факторів.

Розглянемо визначення впливу факторів на прикладі адитивної моделі:

$$A = a + b + c, \quad (1.1)$$

Зміна результативного показника:

за рахунок фактора a :

$$\Delta A_a = \Delta A \times \frac{\Delta a}{\Delta a + \Delta b + \Delta c}, \quad (1.2)$$

за рахунок фактора b :

$$\Delta A_b = \Delta A \times \frac{\Delta b}{\Delta a + \Delta b + \Delta c}, \quad (1.3)$$

за рахунок фактора c :

$$\Delta A_c = \Delta A \times \frac{\Delta c}{\Delta a + \Delta b + \Delta c}, \quad (1.4)$$

Приєм оцінки часткової участі дозволяє виділити частку впливу екстенсивних і інтенсивних факторів за еластичністю зміни аналізованих показників (табл. 1.4).

Спосіб пропорційного поділу заснований на трохи зміненій формулі, порівняно з прийомом часткової участі:

Зміна результативного показника:

за рахунок фактора a :

$$\Delta A_a = \Delta a \times \frac{\Delta A}{\Delta a + \Delta b + \Delta c}, \quad (1.5)$$

за рахунок фактора b :

$$\Delta A_b = \Delta b \times \frac{\Delta A}{\Delta a + \Delta b + \Delta c}, \quad (1.6)$$

за рахунок фактора c :

$$\Delta A_c = \Delta c \times \frac{\Delta A}{\Delta a + \Delta b + \Delta c}, \quad (1.7)$$

Таблиця 1.4

Визначення впливу екстенсивних і інтенсивних факторів

Показники	Відносне відхилення показників, %	Еластичність зміни факторів, од.	Частка впливу на 100% приросту загального результату	
			екстенсивні	інтенсивні
Випуск продукції	ΔA	x	x	x
Чисельність працюючих	Δa	$e_1 = \frac{\Delta a}{\Delta A}$	$e_1 \times 100\%$	$100\% - e_1 \times 100\%$
Матеріальні витрати	Δb	$e_2 = \frac{\Delta b}{\Delta A}$	$e_2 \times 100\%$	$100\% - e_2 \times 100\%$
Основні засоби	Δc	$e_3 = \frac{\Delta c}{\Delta A}$	$e_3 \times 100\%$	$100\% - e_3 \times 100\%$

У випадку наявності в адитивних моделях комплексних факторів вони можуть бути перетворені у багаторівневі, що висуває завдання визначення впливу факторів другого рівня на результатний показник.

Інтегральний прийом належить до методів і прийомів комплексної оцінки та дозволяє визначити загальну оцінку дії кількох взаємозалежних якісних показників. Інтегральний показник визначається шляхом розрахунку кореня n -го ступеню з добутку n досліджуваних показників.

1.4 Моделювання функціональних залежностей у фінансовому аналізі

Фінансовий аналіз здійснюється за допомогою різних моделей, які дають змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язок між основними показниками.

Існують *три головні типи моделей*, які застосовуються в процесі аналізу фінансового стану підприємства.

Дескриптивні моделі є головними для оцінки фінансового стану підприємства. Дескриптивні моделі ґрунтуються на використанні інформації з фінансової звітності. До них належать:

- побудова системи звітних балансів;
- подання фінансової звітності в різних аналітичних розрізах;
- вертикальний та горизонтальний аналіз звітності;
- система аналітичних коефіцієнтів;
- аналітичні записи до звітності.

Предикативні моделі – це моделі передбачувального, прогностичного характеру, його майбутнього фінансового стану. Найпоширеніші з них:

- розрахунки точки критичного обсягу продажу;
- побудова прогностичних фінансових звітів;
- моделі динамічного аналізу (жорстко детерміновані факторні та регресивні моделі).

Нормативні моделі – це моделі, які уможливають порівняння фактичних результатів діяльності підприємства з нормативними (розрахованими на

підставі нормативу). Ці моделі використовуються у внутрішньому фінансовому аналізі витрат. Їх суть полягає у встановленні нормативів на кожну статтю витрат стосовно технологічних процесів, видів продукції та в розгляді і з'ясуванні причин відхилень фактичних даних від цих нормативів.

Фінансовий аналіз значною мірою базується на застосуванні жорстко детермінованих і стохастичних факторних моделей.

Будь-який взаємозв'язок можна подати як функціональний.

Функція – математична категорія, яка виражає залежність одних величин від інших.

Якщо позначити результат дослідження y , а фактори, від яких він залежить $(x_1, x_2, x_3, \dots, x_n)$, то в загальному випадку залежність між ними можна описати як:

$$y = f(x_1, x_2, x_3, \dots, x_n), \quad (1.8)$$

Всю сукупність функціональних зв'язків можна поділити на детерміновані та стохастичні.

Детерміновані зв'язки – це пропорційні залежності між двома чи більше параметрами аналітичної моделі, коли певному значенню фактора відповідає адекватне значення аналізованого параметра.

Стохастичні зв'язки – це складні залежності між параметрами аналітичної моделі, коли тому самому значенню фактора може відповідати декілька значень результативного параметра, тобто відповідальний ступінь впливу виявляється у певному співвідношенні одного фактора з іншими. Тобто у випадку існування детермінованого зв'язку вихідні дані для аналізу подають у формі конкретних значень, а результати отримують точні й однозначні. При стохастичних зв'язках вплив факторів на кінцевий результат виявляється не прямо, а у вигляді тенденцій, напрямів розвитку. Для їх опису застосовують кореляційно-регресійні моделі, побудовані за чисельними вибірковими даними, а отримані результати є ймовірними, вірогідними.

З метою дослідження причинно-наслідкових зв'язків проводять логіко-інформаційне моделювання економічних явищ і процесів.

Вимоги до моделювання детермінованих факторних систем:

1) фактори, що вводяться в модель і самі моделі мають бути адекватними реальності, тобто бути реальними, а не вигаданими абстрактними величинами або явищами;

2) побудована модель має відбивати причинно-наслідкові зв'язки в аналізованому явищі, а не бути просто математичними співвідношенням між показниками;

3) всі показники повинні мати кількісне вираження;

4) сума впливу окремих факторів визначена за моделлю має дорівнювати загальній зміні результативного показника.

☞ При моделюванні детермінованих функціональних зв'язків у фінансовому аналізі виділяють такі *види моделей*.

1. *Адитивна* – залежність між факторами представлена у вигляді алгебраїчної суми:

$$Y = \sum_{i=1}^n x_i = x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n, \quad (1.9)$$

2. *Мультиплікативна* – залежність між результативним показником та факторами можна представити як добуток:

$$Y = \prod_{i=1}^n x_i = x_1 \times x_2 \times x_3 \times \dots \times x_n, \quad (1.10)$$

3. *Кратна* – залежність, що являє собою відношення факторів:

$$Y = \frac{x_1}{x_2}, \quad (1.11)$$

4. *Змішана (комбінована)* у вигляді різних комбінацій:

$$Y = \frac{x_1}{(x_2 + x_3)}; Y = \frac{(x_1 + x_2)}{x_3}; Y = (x_1 + x_2) \times x_3, \quad (1.12)$$

Для моделювання різних випадків в аналізі застосовуються спеціальні прийоми перетворення типових факторних моделей.

Всі вони засновані на прийомі деталізації.

Деталізація – розкладання більш загальних факторів на менш загальні. Деталізації підлягають лише комплексні фактори, прості фактори не деталізуються. Деталізація дозволяє здійснювати комплексний аналіз показників діяльності підприємств, врахувати значущість, рівень впливу кожного з факторів. При цьому необхідно шукати оптимальний рівень деталізації факторів, враховуючи, що:

- надмірна деталізація факторів не є доцільною, тому що призводить до ускладнення планування, обліку і аналізу;
- надмірне укрупнення факторів звужує пошук резервів поліпшення діяльності підприємства та підвищення ефективності виробництва.

Крім цього, при виборі факторів треба мати на увазі, що аналіз спроможний дослідити лише ті економічні явища, які відображено в певних економічних показниках, що мають числову (кількісну) характеристику, тому при виборі факторів слід уникати тих, вплив яких на результати діяльності підприємства неможливо розрахувати (соціально-економічні, демографічні, природні, науково-технічні, політичні, культурні).

Методи перетворення детермінованих факторних систем:

1. *Подовження факторної системи, коли сукупність факторів впливу збільшується шляхом деталізації.* Цей метод є універсальним для всіх видів моделей.

2. *Розширення факторної системи* – здійснення шляхом множення чисельника і знаменника кратної моделі на один або декілька нових показників. В результаті кратна модель перетворюється в мультиплікативну з новим набором факторів.

3. *Скорочення факторної системи* – здійснення шляхом поділу чисельника і знаменника дроби на один і той самий показник.

Особливості детермінованого аналізу та його недоліком є обмеженість можливостей моделювання кількістю прямих зв'язків між факторами.

Стохастичний аналіз спрямований на дослідження непрямих зв'язків і є інструментом поглиблення детермінованого аналізу.

Необхідні умови застосування кореляційно-регресійного аналізу:
наявність достатньо великої кількості спостережень про величину досліджуваних факторних і результативних показників;

досліджувані фактори повинні мати кількісний вимір і відобразитись в тих чи інших джерелах інформації.

Розрізняють *парну кореляцію* – зв'язок між двома показниками, один з яких є факторним, а другий результативним і *множинну кореляцію*, яка виникає від взаємодії декількох факторів з результативним показником.

Обґрунтування рівняння зв'язку проводиться з допомогою графічних прийомів та прийомів групування.

Найпростішим рівнянням, яке характеризує парну стохастичні залежність, є рівняння прямої:

$$Y = a + bx, \quad (1.13)$$

де x – факторний показник; Y – результативний показник; a і b – коефіцієнт (параметри) рівняння регресії.

Це рівняння описує такий зв'язок між двома ознаками, при якому із зміною факторного показника на визначену величину спостерігається рівномірний зріст (зменшення) значень результативного показника.

Коефіцієнт a – постійна величина результативного показника, яка не пов'язана зі зміною факторного параметра.

Коефіцієнт b – середня зміна результативного показника з підвищенням (зменшенням) величини факторного на одиницю.

Якщо при збільшенні одного показника значення другого збільшується до визначеного рівня, а потім починає знижуватись, то для запису такої залежності краще використовувати рівняння параболі другого порядку:

$$Y = a + bx + cx^2, \quad (1.14)$$

Для визначення параметрів a , b і c необхідно розв'язати наступну систему рівнянь:

$$\begin{cases} na + b\sum x + c\sum x^2 = \sum y \\ a\sum x + b\sum x^2 + c\sum x^3 = \sum xy \\ a\sum x^2 + b\sum x^3 + c\sum x^4 = \sum x^2y \end{cases}, \quad (1.15)$$

Часто в економічному аналізі для опису залежностей використовують гіперболу:

$$Y = a + \frac{b}{x}, \quad (1.16)$$

Гіпербола описує таку залежність між двома показниками, коли при збільшенні однієї змінної (x) значення другої (y) зростає до визначеного рівня (a).

Для визначення її параметрів необхідно розв'язати наступну систему рівнянь:

$$\begin{cases} na + b\sum \frac{1}{x} = \sum y \\ a\sum \frac{1}{x} + b\sum \frac{1}{x^2} = \sum \left(\frac{1}{x}\right)y \end{cases}, \quad (1.17)$$

Універсальним показником виміру щільності парного зв'язку між факторним і результативним показниками є кореляційне співвідношення:

$$\eta = \sqrt{\frac{\sigma_y^2 - \sigma_{yx}^2}{\sigma_y^2}}, \quad (1.18)$$

де σ_y^2 – середній квадрат відхилень значень результативного показника від середнього його значення, тобто $\sigma_y^2 = \frac{\sum(y - \bar{y})^2}{n}$; σ_{yx}^2 – середній квадрат відхилень значень результативного показника від теоретичних значень цього показника, визначених за регресійним рівнянням для емпіричних значень факторного показника, тобто $\sigma_{yx}^2 = \frac{\sum(y - y_x)^2}{n}$.

Кореляційне відношення змінюється в межах від 0 до 1.

Вирішення задачі багатofакторного кореляційного аналізу проводиться на ЕОМ за типовими програмами. При цьому характер взаємозв'язку між показниками може описуватися співвідношеннями:

лінійним:

$$Y = a + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n, \quad (1.19)$$

ступеневим:

$$Y = b_0 \times x_1^{b_1} \times x_2^{b_2} \times \dots \times x_n^{b_n}, \quad (1.20)$$

логарифмічний:

$$\lg Y = b_0 + b_1 \times \lg x_1 + b_2 \times \lg x_2 + \dots + b_n \times \lg x_n, \quad (1.21)$$

Отримані рівняння регресії можна використовувати для:

- розрахунку впливу факторів на приріст результативного показника;
- підрахунку резервів підвищення рівня результативного показника;
- планування і прогнозування його величини.

Вплив кожного фактора на приріст (відхилення) результативного показника за рівняннями множинної кореляції розраховується наступним чином:

$$\Delta Y_x = b_i \times \Delta x_i, \quad (1.22)$$

Оцінка діяльності підприємства і підрахунок резервів проводиться порівнянням фактичної величини результативного показника з теоретичною (розрахунковою), яка визначається на основі рівняння регресії.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

1. Значення фінансового аналізу в економічній діяльності підприємства.
2. Предмет, об'єкт і суб'єкти фінансового аналізу. Фінансовий стан підприємства як результат фінансово-виробничої діяльності, його характеристика й оцінка.
3. Мета і завдання фінансового аналізу. Визначення особливостей мети фінансового аналізу залежно від суб'єктів, що його здійснюють.
4. Види фінансового аналізу.
5. Класифікація методів аналізу.
6. Методи порівняльного аналізу та особливості їх застосування. Методи приведення вихідних даних до порівняльного виду: нейтралізація об'ємного, вартісного та структурного фактора.
7. Моделювання та аналіз факторних систем фінансових показників.
8. Послідовність проведення аналізу фінансового стану

ТЕСТИ ЗА ТЕМОЮ 1

1. Предметом фінансового аналізу є:

- а) діяльність підприємства;
- б) виробничий потенціал підприємства;
- в) ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, прибутковість та ефективність використання майна підприємства;
- г) рух грошових потоків підприємства;
- д) відносини між різними суб'єктами, що спричиняють зміну в складі активів і зобов'язань цих суб'єктів.

2. Побудова рядів динаміки аналізованого показника з метою визначення тенденцій чи напрямів розвитку економічних явищ і процесів; передбачас порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом – це:

- а) вертикальний аналіз;
- б) горизонтальний аналіз;
- в) трендовий аналіз;
- г) міжгосподарських аналіз;
- д) балансовий прийом.

3. Фінансовий стан підприємства характеризується:

- а) сукупністю виробничо-господарських факторів;
- б) системою показників, що відображають співвідношення різних складових активів і пасивів підприємства між собою;
- в) системою показників, що відображають наявність і формування фінансових ресурсів;
- г) забезпеченістю фінансовими ресурсами, доцільністю їх розміщення та ефективністю використання, фінансовими взаємовідносинами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю;
- д) системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

4. Основними завданнями аналізу фінансового стану є:

- а) дослідження результатів господарської діяльності підприємства;
- б) аналіз фінансової звітності;
- в) оцінка ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості та ефективності використання майна підприємства;
- г) планування фінансової діяльності підприємства;
- д) дослідження фінансових ресурсів.

5. До предикативних моделей належать:

- а) горизонтальний аналіз;
- б) розрахунок точки беззбитковості;
- в) вертикальний аналіз;
- г) звітний баланс;
- д) розрахунок нормативу оборотних активів.

6. До внутрішніх користувачів фінансової інформації належать:

- а) власники підприємства;
- б) кредитори підприємства;
- в) постачальники підприємства;
- г) менеджери підприємства;
- д) покупці продукції підприємства.

7. Яке групування факторів дозволяє найбільш повно врахувати особливості окремих підприємств або галузей виробництва:

- а) загальні та спеціальні;
- б) внутрішні та зовнішні;
- в) об'єктивні та суб'єктивні;

- г) екстенсивні та інтенсивні;
- д) кількісні та якісні.

8. На якому етапі аналітичних досліджень використовується прийом деталізації показників?

- а) узагальнення результатів аналізу;
- б) обробки вихідної інформації;
- в) підготовка даних для аналізу;
- г) збір даних для аналізу;
- д) на всіх перелічених.

9. До неформалізованих методів фінансового аналізу належать:

- а) середніх величин, групування, індексні, експертних оцінок, сценаріїв, психологічні, морфологічні, порівняльні;
- б) математичні, статистичні;
- в) імітаційного моделювання, лінійного планування, ситуаційного аналізу, прогнозування;
- г) експертних оцінок, сценаріїв, психологічні, морфологічні;
- д) традиційні, економіко-статистичні, економіко-математичні, евристичні.

10. Сутність прийому елімінування полягає у:

- а) розподілі сукупності даних на якісно однорідні групи за певними суттєвими ознаками з метою визначення їх структури або взаємозв'язків між компонентами;
- б) зіставленні взаємозв'язаних показників господарської діяльності;
- в) використанні спеціальних розрахункових формул, які прив'язані до найбільш поширених фінансово-економічних моделей і дозволяють усунути вплив всіх, крім одного, факторів на величину результативного показника, що дає змогу вивчити вплив кожного фактора на величину досліджуваного показника;
- г) встановленні аналітичного відображення залежностей між досліджуваними ознаками – факторами формування результативного показника;
- д) вимірювання впливу факторів в моделях, де результативний показник поданий у вигляді добутку факторів.

11. Зміна показника за аналізований період у відсотках визначається як:

- а) відношення кінцевого рівня до початкового, виражене у відсотках;
- б) різниця між питомою вагою показника в сукупності на кінець періоду і питомою вагою на початок періоду;
- в) відношення абсолютного приросту за аналізований період до початкового рівня показника;
- г) темп зростання показника за аналізований період мінус 100%;
- д) різниця між кінцевим і початковим рівнем показника за аналізований період.

Тема 2. АНАЛІЗ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА

- 2.1. Економічна сутність і структура майна підприємства.
- 2.2. Методи аналізу майна підприємства.
- 2.3. Аналіз наявності, стану та ефективності використання основних засобів підприємства.
- 2.4. Аналіз розміщення фінансових ресурсів в оборотних активах підприємства та ефективність їх використання.

2.1. Економічна сутність і структура майна підприємства

Майно, яке належить підприємству і яке відображено в його балансі, називають активами.

Активи – це економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, які використовуються в господарській діяльності з метою отримання прибутку.

Активи підприємства мають ряд специфічних ознак:

- активами є економічні ресурси підприємства у різних видах, які використовуються в процесі здійснення господарської діяльності;
- активами є майнові цінності підприємства, що формуються за рахунок їх інвестиційного капіталу. Капітал, що вкладається у бізнес, матеріалізується у формі активів підприємства;
- активи є майновими цінностями, що мають детерміновану вартість. Дана характеристика безпосередньо пов'язана з їх визначенням як об'єкту бухгалтерського обліку, тобто як вартість, яку можна виміряти. При цьому оцінка різних видів активів здійснюється за різними методами, дозволеними законодавчо та регламентовані відповідними НП(С)БО;
- до активів відносяться тільки ті економічні ресурси, які повністю контролюються підприємством;
- як економічний ресурс, що використовується в господарській діяльності, активи характеризуються відповідною продуктивністю. Носієм даної сутнісної характеристики виступає як сукупний комплекс використовуваних активів, так і окремі їх види і, в першу чергу, основні засоби;
- активи є економічним ресурсом, що генерує дохід. Здатність приносити дохід в процесі операційної чи інвестиційної діяльності є однією із найважливіших характеристик активів підприємства;
- активи підприємства, які використовуються у господарській діяльності знаходяться в процесі постійного обороту;
- активи є носієм фактору ризику. Ризик є найважливішою характеристикою всіх форм використання активів в господарській діяльності підприємства;
- господарське використання активів тісно пов'язане з фактором часу;
- майнові цінності, що формуються у складі активів, пов'язані з фактором ліквідності. Під ліквідністю активів розуміють їх здатність бути швидко

конвертованими у грошову форму за своєю реальною ринковою вартістю. Ця характеристика активів забезпечує можливість швидкої їх реструктуризації при настанні критичних економічних та інших умов їх використання у сформованих видах. Різні види активів мають різну ліквідність, яка виступає важливою об'єктивною характеристикою всіх видів активів.

Основною метою формування активів підприємства є виявлення та задоволення потреб в окремих їх видах для забезпечення операційного процесу, а також оптимізація їх складу для забезпечення умов ефективної господарської діяльності.

Процес формування активів підприємства відбувається на основі наступних принципів (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Основні принципи формування активів підприємства

Активи підприємства класифікуються за різними ознаками:

– за характером участі в господарському процесі та швидкості обороту:

1) необоротні активи: основні засоби, незавершені капітальні інвестиції, нематеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції, інвестиційна нерухомість, довгострокові біологічні активи, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, інші необоротні активи;

2) оборотні активи: запаси, поточні біологічні активи, витрати майбутніх періодів, дебіторська заборгованість грошові та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції, інші оборотні активи;

– залежно від строків обслуговування діяльності підприємства: короткострокові та довгострокові;

– залежно від характеру володіння активами:

1) власні активи: до них належать активи підприємства, які постійно перебувають у його володінні і відображаються в балансі;

2) орендовані активи, які тимчасово перебувають у володінні підприємства відповідно до укладених угод оренди (лізингу);

– залежно від рівня ліквідності:

1) абсолютно ліквідні активи – характеризують майнові цінності підприємства, які не потребують реалізації і представляють собою готові засоби платежу;

2) високоліквідні активи – характеризують групу майнових цінностей підприємства, яка швидко може бути перетворена в грошову форму без відчутних втрат своєї поточної ринкової вартості з метою своєчасного забезпечення платежів по поточним фінансовим зобов'язанням;

3) середньо ліквідні активи – характеризують групу майнових цінностей підприємства, які можуть бути перетворені в грошову форму без відчутних втрат своєї поточної ринкової вартості в строк від одного до шести місяців;

4) низьколіквідні активи – представляють групу майнових цінностей підприємства, які можуть бути перетворені в грошову форму без втрати своєї поточної ринкової вартості протягом тривалого періоду часу;

5) неліквідні активи – характеризують відображені в балансі окремі види майнових цінностей підприємства, які не можуть бути реалізовані самостійно (вони можуть бути продані лише в складі цілісного майнового комплексу);

– залежно від характеру обслуговування:

1) операційні активи: що безпосередньо використовуються в комерційно-виробничій діяльності підприємства з метою отримання операційного прибутку;

2) інвестиційні активи: сукупність майнових цінностей підприємства, пов'язаних із здійсненням його інвестиційної діяльності. До складу інвестиційних активів включають: незавершені капітальні інвестиції; довгострокові фінансові інвестиції, поточні фінансові інвестиції;

– залежно від характеру джерел формування активів:

1) валові активи: сукупність майнових цінностей підприємства, сформованих за рахунок власних і залучених коштів;

2) чисті активи: сукупність майнових цінностей підприємства, сформованих виключно за рахунок власних коштів. *Вартість чистих активів* визначається за формулою:

$$ЧА = А - ЗК, \quad (2.1)$$

де *ЧА* – вартість чистих активів; *А* – загальна сума активів підприємства; *ЗК* – загальна сума запозичених коштів.

В процесі формування та використання активів підприємства необхідно вирішувати наступні задачі:

– формування необхідного обсягу і складу активів для забезпечення стабільних темпів економічного розвитку;

– забезпечення максимальної доходності (рентабельності) активів з урахуванням можливого ступеня фінансового ризику;

– забезпечення мінімізації фінансового ризику використання активів з урахуванням певного рівня їх доходності (рентабельності);

- забезпечення постійної платоспроможності підприємства за рахунок підтримання достатнього рівня ліквідності активів;
- оптимізації обороту активів.

2.2. Методи аналізу майна підприємства

В ході аналізу майна підприємства вивчається і дається оцінка:

- зміна, що відбулись в складі та структурі майна;
- співвідношенню необоротних та оборотних активів;
- темпам приросту реальних активів;
- змінам у складі та структурі основних фондів та нематеріальних активів;
- динаміки запасів, дебіторської заборгованості, грошей та їх еквівалентів.

Аналіз динаміки складу і структури майна дозволяє встановити розмір абсолютного і відносного приросту або зменшення всього майна підприємства та окремих його видів. Зміна структури майна створює певні можливості для основної виробничої та фінансової діяльності і впливає на оборотність сукупних активів. Характеристику про якісні зміни в структурі майна та його джерел можна отримати за допомогою вертикального та горизонтального аналізу балансу.

Вертикальний аналіз показує структуру майна підприємства та його джерел. Показники структури розраховуються у відсотках до валюти балансу. Відносні показники певною мірою згладжують негативний вплив інфляційних процесів, які істотно утруднюють зіставлення абсолютних показників у динаміці.

Горизонтальний аналіз звітності полягає в побудові однієї чи кількох аналітичних таблиць, в яких абсолютні показники доповнюються відносними темпами зростання (зниження).

Необхідно порівнювати дані балансу за розміром зміни необоротних (імобілізованих) активів з оборотними. Якщо темпи приросту оборотних активів вищі, ніж необоротних активів, це означає, що на підприємстві існує тенденція прискорення оборотності всієї сукупності активів підприємства.

Структура вартості майна дає загальне уявлення про фінансовий стан підприємства. Найбільш загальну структуру активів характеризує коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів ($K_{o/n}$):

$$K_{o/n} = \frac{OA}{NA}, \quad (2.2)$$

де OA – сума оборотних активів підприємства; NA – сума необоротних активів.

Перевищення питомої ваги оборотних активів вказує на досить мобільну структуру активів, що сприяє прискоренню оборотності коштів підприємства. Якщо частка необоротних активів у структурі активів висока (перевищує 40-50%) – підприємство має «важку» структуру активів, що свідчить про значні постійні витрати й високу чутливість прибутку до зміни доходу від реалізації продукції.

Співвідношення основних і оборотних активів визначається галузевими особливостями, рівнем автоматизації виробництва, політикою керівництва

підприємства стосовно капіталовкладень та конкретними умовами роботи підприємства.

Важливим показником структури активів підприємства є *коефіцієнт майна виробничого призначення* (K_{mv}), який розраховується за формулою:

$$K_{mv} = \frac{ОВФ + НКІ + ВЗ + НВ}{А}, \quad (2.3)$$

де $ОВФ$ – вартість основних виробничих фондів підприємства; $НКІ$ – вартість незавершених капітальних інвестицій; $ВЗ$ – вартість виробничих запасів; $НВ$ – вартість незавершеного виробництва; $А$ – активи.

Нормальне значення цього показника для підприємств $\geq 0,5$. Збільшення активів виробничого призначення на кінець аналізованого періоду свідчить про підвищення виробничих можливостей, зростання виробничого потенціалу. У разі зниження цього показника нижче критичних розмірів необхідне поповнення власного капіталу, або залучення довгострокових позикових коштів для збільшення майна виробничого призначення.

Додатковим показником, що відображає рівень виробничого потенціалу підприємства є *коефіцієнт реальної вартості майна* (K_{pvm}), який визначається за даними приміток до фінансової звітності і балансу за формулою:

$$K_{pvm} = \frac{ОВФ + С + МШП + НВ}{А}, \quad (2.4)$$

де $С$ – сировина і матеріали, купівельні напівфабрикати та комплектуючі; $МШП$ – малоцінні та швидкозношувані предмети.

Нормативне значення цього показника для підприємств $\geq 0,5$. Цей показник визначає рівень виробничого потенціалу підприємства, забезпеченість виробничого процесу засобами виробництва.

Після загальної оцінки динаміки складу і структури активів підприємства необхідно детально вивчити стан, рух і причини зміни кожного виду майна. В ході аналізу майна необхідно з'ясувати, які зміни відбулися у вартості окремих складових необоротних та оборотних активів, виявити фактори, що вплинули на ці зміни.

Показники майнового стану підприємства характеризують стан і структуру активів підприємства у сукупності з джерелами їх покриття. Важливим показником такої спрямованості є *індекс постійного активу* ($K_{па}$), що показує частку необоротних активів у джерелах власних коштів за балансом:

$$K_{па} = \frac{НА}{ВК}, \quad (2.5)$$

Бажаною для підприємства є тенденція до зменшення цього показника. Зростання основних засобів може свідчити про розширення виробничого потенціалу підприємства і бути результатом введення в експлуатацію нових об'єктів з метою розширення виробництва, але з іншого боку вартість основних засобів може зрости в результаті проведеної переоцінки.

Аналізуючи структуру необоротних активів підприємства необхідно мати на увазі, що для підприємства реального сектору прийнятним є суттєве переважання в структурі необоротних активів питомої ваги основних засобів як основи здійснення операційної діяльності.

Аналіз майна підприємства передбачає певні етапи його проведення.

На *першому етапі* за допомогою горизонтального та вертикального методів аналізу визначається структурна динаміка статей балансу.

За даними балансу (форма №1) визначається вартість усього майна підприємства (підсумок активу балансу (валюта балансу) і сума джерел його формування (підсумок пасиву балансу) на певну звітну дату.

Далі визначається відхилення по кожному з видів майна та джерел його утворення, шляхом зіставлення даних на кінець звітного періоду з його початком. Для визначення структурних змін необхідно додатково визначити питому вагу кожного з видів майна в загальній валюті балансу і вивчити причини змін структури майна та джерела їх утворення.

Горизонтальний аналіз дозволяє виявити тенденції зміни окремих статей чи їхніх груп, що входять до складу фінансової звітності. В основі цього аналізу лежить обчислення базисних темпів зростання балансових статей.

В основі вертикального аналізу лежить представлення фінансової звітності у вигляді відносних величин, що характеризують структуру узагальнюючих підсумкових показників. Обов'язковим елементом аналізу слугують динамічні ряди цих величин, що дозволяє відстежити і спрогнозувати структурні зрушення в складі господарських засобів і джерел їхнього покриття протягом певного часу.

Таблиця 2.1

Аналіз балансу підприємства за 2018 р.

СТАТТЯ	Код рядка	На початок періоду	На кінець періоду	Вертикальний аналіз		Горизонтальний аналіз	
				Питома вага до валюти балансу		Різниця між початком та кінцем періоду	
				початок періоду	кінець періоду	тис. грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8
АКТИВ							
I. НЕОБОРОТНІ АКТИВИ							
Нематеріальні активи	1000	53	85	0,2	0,2	32	160,4
первісна вартість	1001	106	171	0,3	0,4	65	161,3
накопичена амортизація	1002	53	86	0,1	0,2	33	162,3
Незавершені капітальні інвестиції	1005	-	2971	-	7,0	2971	-
Основні засоби	1010	13591	13586	35,2	31,9	-5	99,9
первісна вартість	1011	22047	23122	57,1	54,3	1075	104,9
знос	1012	8456	9536	21,9	22,4	1080	112,8
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-	-	-	-	-
<i>Первісна вартість інвестиційної заборгованості</i>	<i>1016</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Знос інвестиційної нерухомості</i>	<i>1017</i>	-	-	-	-	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-	-	-	-	-
<i>Первісна вартість довгострокових біологічних активів</i>	<i>1021</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів</i>	<i>1022</i>	-	-	-	-	-	-

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	7051	7051	18,3	16,6	-	100
інші фінансові інвестиції	1035	-	-	-	-	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	77	78	0,2	0,2	1	101,3
Відстрочені податкові активи	1045	-	-	-	-	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-	-	-	-	-
Усього за розділом I	1095	20772	23771	53,8	55,8	2999	114,4
II. ОБОРОТНІ АКТИВИ							
Запаси	1100	7672	11601	19,9	27,2	3929	151,2
<i>Виробничі запаси</i>	1100	639	1973	1,7	4,6	1334	у 3,1 р.
<i>Незавершене виробництво</i>	1101	2542	5722	6,6	13,4	3180	у 2,3 р.
<i>Готова продукція</i>	1102	4486	3899	11,6	9,2	-587	86,9
<i>Товари</i>	1103	5	7	0,0	0,0	2	140,0
Поточні біологічна активи	1110	-	-	-	-	-	-
<i>Векселі одержані</i>	1120	-	-	-	-	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	8388	5418	21,7	12,7	-2970	64,6
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1130	-	-	-	-	-	-
- за виданими авансами	1130	-	-	-	-	-	-
- з бюджетом	1135	2	2	0,0	0,0	-	100
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-	-	-	-	-
<i>Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів</i>	1140	-	-	-	-	-	-
<i>Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків</i>	1145	-	-	-	-	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	14	3	0,0	0,0	-11	21,4
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-	-	-	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	1740	1792	4,5	4,2	52	103,0
<i>Готівка</i>	1166	-	1	-	0,0	1	-
<i>Рахунки в банках</i>	1167	1740	1792	4,5	4,2	52	103,0
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-	-	-	-	-
Інші оборотні активи	1190	-	-	-	-	-	-
Усього за розділом II	1195	17816	18816	46,2	44,2	1000	105,6
III. НЕОБОРОТНІ АКТИВИ, УТРИМАНІ ДЛЯ ПРОДАЖУ, ТА ГРУПИ ВИБУТТЯ							
БАЛАНС	1300	38588	42587	100	100	3999	110,4
ПАСИВ							
I. ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ							
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	3	3	0,0	0,0	-	100
<i>Внески до незареєстрованого статутного капіталу</i>	1401	-	-	-	-	-	-
Капітал у дооцінках	1405	-	-	-	-	-	-
Додатковий капітал	1410	-	-	-	-	-	-

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Емісійний дохід	1411	-	-	-	-	-	-
Накопичені курсові різниці	1412	-	-	-	-	-	-
Резервний капітал	1415	-	-	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток	1420	17970	22787	46,6	67,6	4817	126,8
Неоплачений капітал	1425	-	-	-	-	-	-
Вилучений капітал	1430	-	-	-	-	-	-
Усього за розділом I	1495	17973	22790	46,6	53,5		
II. ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ							
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-	-	-	-	-
Пенсійне зобов'язання	1505	-	-	-	-	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	10000	8071	25,9	19,0	-1929	80,7
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	696	-	1,6	696	-
Довгострокові забезпечення	1520	1491	-	3,9	-	-1491	-
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	-	-	-	-	-	-
Цільове фінансування	1525	48	48	0,1	0,1	-	100
Благодійна допомога	1526	-	-	-	-	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-	-	-	-	-
Усього за розділом II	1595	11539	8815	29,9	20,7	-2724	76,4
III. ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ							
Короткострокові кредити банків	1600	325	2500	0,8	5,9	2175	у 71,4 р.
Векселі видані	1605	-	-	-	-	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	263	376	0,7	0,9	113	143,0
товари, роботи, послуги	1615	370	150	1,0	0,4	-220	40,5
розрахунками з бюджетом	1620	1634	2419	4,2	5,7	785	148,0
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-	-	-	-	-
розрахунки зі страхування	1625	45	43	0,1	0,1	-2	95,6
розрахунки з оплати праці	1630	188	165	0,5	0,4	-23	87,8
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	-	-	-	-	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	-	-	-	-	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за внутрішніми розрахунками	1645	-	-	-	-	-	-
Поточні забезпечення	1660	-	-	-	-	-	-
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-	-	-	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	6251	5329	16,2	12,5	-922	85,3
Усього за розділом III	1695	9076	10982	23,5	25,8	1906	121,0
IV. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З НЕОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ, УТРИМУВАНИМИ ДЛЯ ПРОДАЖУ, ТА ГРУПАМИ ВИБУТТЯ	1700	-	-	-	-	-	-
БАЛАНС	1900	38588	42587	100	100	3999	110,4

На *другому етапі* оцінюється стан майна підприємства та його складові частини. Порівнюючи питому вагу окремих складових майна, можна зробити висновки щодо зміни його структури. Так, збільшення питомої ваги в майні основних засобів і водночас збільшення капітальних вкладень і вкладень в обладнання – усе це тільки на користь підприємству, оскільки в умовах інфляції вкладення коштів у нерухомість є найбільш вигідними та надійними фінансовими операціями. Якщо виробничі запаси збільшуються, то ця структурна модифікація майна може розглядатися як явище, яке, з одного боку, негативно позначається на фінансовому стані підприємства, оскільки заморожуються кошти, що могли б бути задіяні в обороті, але з іншого боку (при дефіциті сировини і високих темпах зростання цін), створення запасів є доцільним.

У складі майна може мати велику питому вагу дебіторська заборгованість, тоді для оцінки такого стану вивчається стаття «дебітори», особливо розрахунки з дебіторами за товари. Якщо розмір дебіторської заборгованості збільшується, то це говорить про неефективність використання коштів.

Таблиця 2.2

Загальна оцінка стану майна підприємства та його складових

Найменування показників	2016р.	2017р.	2018р.	2018р. (+,-) до	
				2016р.	2017р.
1	2	3	4	5	6
Усього майна (р. 1300)	23859	38588	42587	18728	3999
у тому числі					
1. Необоротні активи (р. 1095)	16337	20772	23771	7434	2999
у % до майна	68,5	53,8	55,8	-12,7	2,0
1.1 Нематеріальні активи (р. 1000)	86	53	85	-1	32
у % до необоротних активів (р. 1095)	0,5	0,3	0,4	-0,1	0,1
1.2 Незавершені капітальні інвестиції (р.1005)	-	-	2971	-	2971
у % до необоротних активів (р. 1095)	-	-	12,5	-	12,5
1.3 Основні засоби (р.1010)	9147	13591	13586	4439	-5
у % до необоротних активів (р. 1095)	56,0	65,4	57,2	9,4	-8,2
1.4 Інвестиційна нерухомість (р. 1015)	-	-	-	-	-
у % до необоротних активів (р. 1095)	-	-	-	-	-
1.5 Довгострокові біологічні активи (р.1020)	-	-	-	-	-
у % до необоротних активів (р. 1095)	-	-	-	-	-
1.6 Довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств (р.1030)	7051	7051	7051	-	-
у % до необоротних активів (р. 1095)	43,2	33,9	29,6	-13,6	-4,3
- інші фінансові інвестиції (р.1035)	-	-	-	-	-
у % до необоротних активів (р. 1095)	-	-	-	-	-
1.7 Довгострокова дебіторська заборгованість (р.1040)	53	77	78	25	1
у % до необоротних активів (р. 1095)	0,3	0,4	0,3	-	-0,1
1.8 Відстрочені податкові активи (р.1045)	-	-	-	-	-
у % до необоротних активів (р. 1095)	-	-	-	-	-
1.9 Інші необоротні активи (р.1090)	-	-	-	-	-
у % до необоротних активів (р. 1095)	-	-	-	-	-
2. Оборотні активи (р. 1195)	7522	17816	18816	11294	1000
у % до майна (р. 1300)	31,5	46,2	44,2	12,7	-2,0
з них:					
2.1. Запаси (ф.1 р.1100; або ф.5 \sum р.800...860, 880...910)	5424	7672	11601	6177	3929
у % до оборотних активів (р. 1195)	72,1	43,1	61,7	-10,4	18,6
2.2. Дебіторська заборгованість (\sum р. 1125...1155)	855	8390	5420	4565	-2970
у % до оборотних активів (р. 1195)	11,4	47,1	28,8	17,4	-18,3
2.3. Поточні фінансові інвестиції (р. 1160)	-	-	-	-	-
у % до оборотних активів (р. 1195)	-	-	-	-	-

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6
2.4 Гроші та їх еквіваленти (р. 1165)	1241	1740	1791	550	51
у % до оборотних активів (р. 1195)	16,5	9,8	9,5	-7	-0,3
2.5 Витрати майбутніх періодів (р. 1170)	-	-	-	-	-
у % до оборотних активів (р. 1195)	-	-	-	-	-
2.6 Інші оборотні активи (р. 1190)	-	-	-	-	-
у % до оборотних активів (р. 1195)	-	-	-	-	-

Таблиця 2.3

Аналіз структури активів підприємства, %

Найменування показників	2016р.	2017р.	2018р.	2018р. (+,-)	
				2016р.	2017р.
Усього майна (р.1130)	100	100	100	-	-
1. Імобілізовані (необоротні) активи (р. 1095)	68,5	53,8	55,8	-12,7	2,0
1.1. Нематеріальні активи (р. 1000)	0,4	0,1	0,2	-0,2	0,1
1.2. Незавершені капітальні інвестиції (р.1005)	-	-	6,9	-	6,9
1.3. Основні засоби (р.1010)	38,3	35,2	31,9	-6,4	-3,3
1.4. Інвестиційна нерухомість (р. 1015)	-	-	-	-	-
1.5. Довгострокові біологічні активи (р.1020)	-	-	-	-	-
1.6. Довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств (р.1030)	29,6	18,3	16,6	-13,0	-1,7
- інші фінансові інвестиції (р.1035)	-	-	-	-	-
1.7. Довгострокова дебіторська заборгованість (р.1040)	0,2	0,2	0,2	-	-
1.8. Відстрочені податкові активи (р.1045)	-	-	-	-	-
1.9. Інші необоротні активи (р.1090)	-	-	-	-	-
2. Мобільні (оборотні) активи (р. 1195)	31,5	46,2	44,2	12,7	-2,0
2.1. Запаси (ф.1 р.1100; або ф.5 Σ р.800...860, 880...910)	22,7	20,0	27,2	4,5	7,2
2.2. Дебіторська заборгованість (Σ р. 1125...1155)	3,6	21,7	12,7	9,1	-9,0
2.3. Поточні фінансові інвестиції (р. 1160)	-	-	-	-	-
2.4. Гроші та їх еквіваленти (р. 1165)	5,2	4,5	4,2	-1,0	-0,3
2.5. Витрати майбутніх періодів (р. 1170)	-	-	-	-	-

На третьому етапі аналізується виробничий потенціал підприємства, до якого відносять основні засоби, виробничі запаси, незавершене виробництво. Ці статті формують також реальні активи, що характеризують виробничу потужність підприємства. Виробничий потенціал підприємства аналізується шляхом визначення питомої ваги його складових у динаміці, – його збільшення сприяє зростанню та розширенню обсягів виробничої діяльності.

Таблиця 2.4

Аналіз виробничого потенціалу підприємства

Найменування показників	2016р.		2017р.		2018р.		2018р. (+,-)		2018 р. у % до:	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	до:		2016р.	2017р.
							2016р.	2017р.		
1.Основні засоби (ф.1 ряд.1010)	9147	76,2	13591	81,0	13586	63,8	4439	-5	148,5	99,9
2. Виробничі запаси (ф.5 Σ р.800...860)	463	3,9	639	3,8	1973	9,3	1510	1334	у 4,3 р.	у 3,1 р.
3.Незавершене виробництво (ф.5 р.890)	2394	19,9	2542	15,2	5722	26,9	3328	3180	у 2,4 р.	у 2,3 р.
4.Виробничий потенціал (п.1 + п.2 + п.3)	12004	100	16772	100	21281	100	9277	4509	177,3	126,9
у % до майна (р. 1300)	х	50,3	х	43,5	х	50,0	-0,3	6,5	х	х

Четвертий етап передбачає проведення аналізу джерел фінансування, що вкладені в майно підприємства, тобто джерел власних і позикових фінансових ресурсів. Вся інформація, береться з балансу (ф.1), за винятком рядка «Наявність власних оборотних коштів» як підсумок розділу I пасиву балансу «Власний капітал» + «Довгострокові зобов'язання» (що спрямовуються на придбання основних засобів і на капітальні вкладення) – підсумок I розділу активу балансу «Необоротні активи».

Таблиця 2.5

Аналіз джерел фінансування, що вкладені у майно підприємства

Найменування показників	2016р.	2017р.	2018р.	2018р. (+,-) до:	
				2016р.	2017р.
Усього джерел фінансування (р. 1900)	23859	38588	42587	18728	3999
1. Власний капітал (р. 1495)	11024	17973	22790	11766	4817
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	46,2	46,6	53,5	7,3	6,9
з них					
1.1. Наявність власного оборотного капіталу (ф.1 (р. 1495 + р. 1595 – р. 1095))	-5225	8740	7834	13059	-906
у % до власних власного капіталу (р.1495)	-47,4	48,6	34,4	81,8	-14,2
2. Позикові фінансові ресурси підприємства (Σ р.1595, 1695)	12835	20615	19797	6962	-818
у % до загальної суми джерел фінансування	53,8	53,4	46,5	-7,3	-6,9
з них					
2.1. Відстрочені податкові зобов'язання (р. 1500)	-	-	-	-	-
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	-	-	-	-	-
2.2. Довгострокові кредити банків (р. 1510)	-	10000	8071	8071	-1929
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	-	25,9	19,0	19,0	-6,9
2.3. Інші довгострокові зобов'язання (р. 1515)	-	-	696	696	696
у % до загальної суми джерел фінансування	-	-	1,6	1,6	1,6
2.4. Довгострокові забезпечення (р. 1520)	-	1491	-	-	-1491
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	-	3,9	-	-	-3,9
2.5. Цільове фінансування (р. 1525)	-	48	48	48	-
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	-	0,1	0,1	0,1	-
2.6. Короткострокові кредити банків (р. 1600)	7825	325	2500	-5325	2175
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	32,8	0,8	5,9	-26,9	5,1
2.7. Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями (р. 1610)	255	263	376	121	113
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	1,1	0,7	0,9	-0,2	0,2
2.8. Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (р. 1615)	18	370	150	132	-220
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	0,1	1,0	0,4	0,3	-0,6
2.9. Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом (р. 1620)	185	1634	2419	2234	785
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	0,8	4,2	5,7	4,9	1,5
2.9.1. у тому числі з податку на прибуток (р. 1621)	-	-	-	-	-
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	-	-	-	-	-
2.10. Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування (р.1625)	35	45	43	8	-2
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	0,1	0,1	0,1	-	-
2.11. Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці (р. 1630)	177	188	165	-12	-23
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	0,7	0,5	0,4	-0,3	-0,1
2.12. Поточні забезпечення (р. 1660)	-	-	-	-	-
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	-	-	-	-	-
2.10 Доходи майбутніх періодів (р. 1665)	-	-	-	-	-
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	-	-	-	-	-
2.11 Інші поточні зобов'язання (р. 1690)	4252	6251	5329	1077	-922
у % до загальної суми джерел фінансування (р. 1900)	17,8	16,2	12,5	-5,3	-3,7

На п'ятому етапі оцінюється ефективність використання майна підприємства за показниками рентабельності.

1. *Рентабельність активів (майна)* – середня величина чистого прибутку (форма №2) / середня величина активів. Цей показник показує, який прибуток одержує підприємство з кожної гривні, вкладеної в активи.

2. *Рентабельність поточних активів* – середня величина чистого прибутку (форма №2) / середня величина поточних активів.

3. *Рентабельність інвестицій*. Основу методу визначення простої рентабельності інвестицій становить чистий прибуток, отриманий за весь період реалізації інвестиційного проекту, а також обсяг залучених інвестицій (капітальних вкладень). Цей критерій оцінки ефективності вказує, яка частина інвестиційних витрат відшкодовується обсягом чистого прибутку, отриманого за весь період життєвого циклу проекту. Порівняння розрахункового рівня рентабельності проекту з нормативним (бажаним) значенням дозволяє інвестору визначитись з економічної доцільності реалізації того чи іншого інвестиційного проекту.

Розрахунок даного показника може здійснюватися на основі прибутку (доходу) без урахування витрат на сплату податку на прибуток та відсотків за користування позиковим капіталом або прибутку (доходу) після сплати податку на прибуток, але до сплати відсотків. Останній, метод використовується частіше, оскільки краще характеризує вигоду, яку в майбутньому одержать власники підприємства та інвестори:

– середня величина прибутку від операційної діяльності / середня величина сукупного капіталу (власний капітал + довгострокові зобов'язання і забезпечення + поточні зобов'язання і забезпечення + зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утриманими для продажу та групами вибуття)

– середня величина чистого прибутку / середня величина сукупного капіталу (власний капітал + довгострокові зобов'язання і забезпечення + поточні зобов'язання і забезпечення + зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утриманими для продажу та групами вибуття)

4. *Рентабельність власного капіталу* – середня величина чистого прибутку (форма №2) / середня величина джерел власних фінансових ресурсів (або власний капітал). Цей показник укажує на середній розмір прибутку, що одержується з кожної гривні власних фінансових ресурсів, вкладеної у підприємство.

5. *Рентабельність реалізованої продукції* – чистий прибуток від операційної діяльності (форма №2) / дохід від реалізації продукції.

Таблиця 2.6

Аналіз ефективності використання майна підприємства

Найменування показників	Алгоритм розрахунку	2016р.	2017р.	2018р.	2018р. (+,-) до:	
					2016р.	2017р.
1	2	3	4	5	6	7
Рентабельність активів (майна)	(ф.2 ряд.2350(2355) / ф.1 (ряд.1300 (гр.3+4): : 2)) × 100	17,5	22,3	11,9	-5,6	-10,4
Рентабельність оборотних активів	(ф.2 ряд.2350(2355) / ф.1 (ряд.1195 (гр.3+4) : 2)) × 100	56,2	54,9	26,3	-29,9	-28,6

Продовження табл. 2.6

1	2	3	4	5	6	7
Рентабельність інвестицій (без сплати податку на прибуток та витрат на сплату відсотків за користування позиковим капіталом)	$(\text{ф.2 ряд.2190(2195)} / \text{ф.1 (ряд.1495 + ряд.1595 + ряд.1695 + ряд.1700)} (\text{гр.3+4} : 2)) \times 100$	26,3	29,0	19,5	-6,8	-9,5
Рентабельність інвестицій після сплати податку на прибуток та витрат на сплату відсотків за користування позиковим капіталом	$(\text{ф.2 ряд.2350} / \text{ф.1 (ряд.1495 + ряд.1595 + ряд.1695 + ряд.1700)} (\text{гр.3+4} : 2)) \times 100$	17,5	22,3	11,9	-5,6	-10,4
Рентабельність власного капіталу	$(\text{ф.2 ряд. 2350(2355)} / \text{ф.1 (ряд.1495 (гр.3+4) : 2))} \times 100$	45,0	47,9	46,4	1,4	-1,5
Рентабельність реалізованої продукції	$(\text{ф.2 ряд. 2190(2195)} / \text{ф.2 ряд.2000))} \times 100$	5,9	23,1	16,6	10,7	-6,5

2.3. Аналіз наявності, стану та ефективності використання основних засобів підприємства

Аналіз наявності, стану і ефективного використання основних засобів підприємства передбачає декілька етапів його проведення.

На *першому етапі* надається характеристика наявності, технічного стану основних засобів підприємства за допомогою розрахунку показників руху основних засобів та їх активної частини.

До *активної частини основних засобів* відносять машини й устаткування (силові і робочі машини та устаткування, вимірювальні й регулюючі прилади і пристрої, лабораторне устаткування, обчислювальну техніку, яка використовується в автоматизованих системах управління технологічними процесами, інші машини й устаткування), а також транспортні засоби. До *пасивної частини* – будівлі і споруди. Алгоритм розрахунку показників, які характеризують стан та рух основних засобів наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Методика розрахунку показників руху основних засобів

Показники	Алгоритм розрахунку показників
1. Вартість введених у дію основних засобів	ф.5, ряд 260, гр.5
2. Первісна вартість основних засобів на кінець року	ф.5, ряд 260, гр.14
3. Коефіцієнт оновлення основних засобів	пок.1 : пок.2
4. Вартість основних засобів, які вибули	ф.5, ряд 260, гр.8
5. Первісна вартість основних засобів на початок року	ф.5, ряд 260, гр.3
6. Коефіцієнт вибуття основних засобів	пок.4 : пок.5
7. Сума нарахованого зносу на початок року	ф.5, ряд 260, гр.4
8. Сума нарахованого зносу на кінець року	ф.5, ряд 260, гр.15
9. Коефіцієнт зносу основних засобів на початок року	пок.7 : пок.5
10. Коефіцієнт зносу основних засобів на кінець року	пок.8 : пок.2
11. Коефіцієнт придатності основних засобів на початок року	1 – пок.9
12. Коефіцієнт придатності основних засобів на кінець року	1 – пок.10
13. Коефіцієнт приросту основних засобів	ф.5, ряд 260, (гр.5 – гр.8/ гр.14)

Таблиця 2.8

Аналіз складу та структури основних засобів підприємства

Показники	2016р.	2017р.	2018р.	2018р. (+,-) до:		2018 р. у % до:	
				2016р.	2017р.	2016р.	2017р.
Основні засоби – всього (ф.5 ряд.260)	9147	13591	13586	4499	-5	148,5	99,9
в тому числі							
Земельні ділянки (ф.5 ряд.100)	4423	4423	4423	-	-	100	100
- питома вага, %	48,4	32,5	32,6	-15,8	-	x	x
Інвестиційна нерухомість (ф.5 ряд.105)	-	-	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-	x	x
Капітальні витрати на поліпшення земель (ф.5 ряд.110)	-	-	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-	x	x
Будівлі, споруди та передавальні пристрої (ф.5 ряд.120)	393	1860	2046	1653	186	у 5,6 р.	110,0
- питома вага, %	4,3	13,7	15,1	10,8	1,4	x	x
Машини та обладнання (ф.5 ряд.130)	4138	7128	6919	2781	-209	167,2	97,1
- питома вага, %	45,2	52,5	50,9	5,7	-1,5	x	x
Транспортні засоби (ф.5 ряд.140)	143	116	91	-52	-25	63,7	78,5
- питома вага, %	1,6	0,9	0,7	-0,9	-0,2	x	x
Інструменти, прилади, інвентар (меблі) (ф.5 ряд.150)	31	24	17	-14	-7	54,8	70,8
- питома вага, %	0,3	0,2	0,1	0,2	-0,1	x	x
Тварини (ф.5 ряд.160)	-	-	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-	x	x
Багаторічні насадження (ф.5 ряд.170)	-	-	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-	x	x
Інші основні засоби (ф.5 ряд.180)	19	40	90	71	50	у 4,7 р.	у 2,3 р.
- питома вага, %	0,2	0,3	0,7	0,5	0,4	x	x
Бібліотечні фонди (ф.5 ряд.190)	-	-	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-	x	x
Малоцінні необоротні матеріальні активи (ф.5 ряд.200)	-	-	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-	x	x
Тимчасові (нетитульні) споруди (ф.5 ряд.210)	-	-	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-	x	x
Природні ресурси (ф.5 ряд.220)	-	-	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-	x	x
Інвентарна тара (ф.5 ряд.230)	-	-	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-	x	x
Предмети прокату (ф.5 ряд.240)	-	-	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-	x	x
Інші необоротні матеріальні активи (ф.5 ряд.250)	-	-	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-	x	x

На другому етапі за допомогою методів горизонтального та вертикального фінансового аналізу надається характеристика наявного складу та структури нематеріальних активів підприємства. Загальна вартість нематеріальних активів (залишкова вартість, первісна (переоцінена) вартість і сума зносу) наводиться у формі №1 «Баланс». Докладніша інформація про склад і рух нематеріальних активів відображена в розділі I «Нематеріальні активи» форми №5 «Примітки до річної фінансової звітності».

Таблиця 2.9

Динаміка руху основних засобів підприємства за первісною та залишковою вартістю, тис. грн.

За первісною вартістю								
Роки	Залишок на початок року (ф.5 ряд.260 гр.3)	Надійшло у звітному році (ф.5 ряд.260 гр.5)	Переоцінка (дооцінка +, уцінка -) (ф.5 ряд.260 гр.6)	Вибуло у звітному році (ф.5 ряд.260 гр.8)	Інші зміни за рік (ф.5 ряд. 12)	Залишок на кінець року (ф.5 ряд.260 гр.14)	у тому числі	
							одержані за фінансовою орендою (ф.5 ряд.260 гр.16)	передані в оперативну оренду (ф.5 ряд.260 гр.18)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2016р.	15264	590	878	79	-	16653	-	-
2017р.	16653	3622	1772	-	-	22047	-	-
2018р.	22047	1472	266	663	-	23122	-	-
За залишковою вартістю								
Роки	Залишок на початок року (ф.5 ряд.260 гр.3-4)	Надійшло у звітному році (ф.5 ряд.260 гр.5)	Переоцінка (дооцінка +, уцінка -) (ф.5 ряд.260 гр.6 - 7)	Вибуло у звітному році (ф.5 ряд.260 гр.8 - 9)	Інші зміни за рік (ф.5 ряд.12-13)	Залишок на кінець року (ф.5 ряд.260 гр.14 - 15)	у тому числі	
							одержані за фінансовою орендою (ф.5 ряд.260 гр.16-17)	передані в оперативну оренду (ф.5 ряд.260 гр.18-19)
2016р.	8409	590	878	2	-	9147	-	-
2017р.	9147	3622	1772	-	-	13591	-	-
2018р.	13591	1472	266	93	-	13586	-	-

Таблиця 2.10

Динаміка загального стану та руху основних засобів підприємства

Найменування показників	Алгоритм розрахунку	2016р.	2017р.	2018р.	2018р. (+,-) до:	
					2016р.	2017р.
1	2	3	4	5	6	7
Сума наявних у підприємства господарських коштів (Вб)	ф.1 р.1300 (1900)	23859	38588	42587	18728	3999
Частка основних засобів у активах (Поз)	ф.1. (р.1010 / р.1300) × 100%	38,3	35,2	31,9	-6,4	-3,3
Частка активної частини основних засобів (Поз _{ак})	ф.5 (∑ р.130,140,160 (гр.14-15) / р.260 (гр.14-15))	0,5	0,5	0,5	-	-
Коефіцієнт зносу основних засобів (Кз)	ф.1 р.1012 / ф.1 р.1011 або ф.5 р.260 (гр.15 / гр.14)	0,5	0,4	0,4	-0,1	-
Коефіцієнт зносу активної частини основних засобів (Кз _{ак})	ф.5 ∑ р.130,140,160 (гр.15 / гр.14)	0,6	0,5	0,6	-	0,1

Продовження табл. 2.11

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Права користування майном	020	106	53	65	-	-	-	-	33	-	-	-	171	86
Права на комерційні позначення	030	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Права на об'єкти промислової власності	040	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Авторське право та суміжні з ним права	050	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші нематеріальні активи	070	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом	080	106	53	65	-	-	-	-	33	-	-	-	171	36
Гудвіл	090	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Таблиця 2.12

**Динаміка структури нематеріальних активів підприємства
(за даними форми №5)**

Групи нематеріальних активів	2016р.	2017р.	2018р.	2018 р. (+,-) до	
				2016р.	2017р.
Права ресурсами користування природними ресурсами (ф.5 ряд. 010)	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-
Права користування майном (ф.5 ряд. 020)	86	53	85	-1	-32
- питома вага, %	100	100	100	0	0
Права на комерційні позначення (ф.5 ряд. 030)	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-
Права на об'єкти промислової власності (ф.5 ряд. 040)	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-
Авторське право та суміжні з ним права (ф.5 ряд. 050)	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-
Інші нематеріальні активи (ф.5 ряд. 070)	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-
Разом (ф.5 ряд. 080)	86	53	85	-1	32
Гудвіл (ф.5 ряд. 090)	-	-	-	-	-

На третьому етапі проводиться розрахунок узагальнюючих показників ефективності використання основних засобів підприємства на основі інтегрального показника.

До узагальнюючих показників ефективності використання основних засобів відносять: фондівдачу, рентабельність основних засобів, перший комплексний (інтегральний) показник ефективності використання основних засобів, другий комплексний (інтегральний) показник ефективності використання основних засобів.

Таблиця 2.13

**Методика розрахунку показників ефективності
використання основних засобів**

Показники	Алгоритм розрахунку показників
1. Коефіцієнт фондівдачі основних засобів	ф.2 ряд 2000 / ф.1 ряд 1011 (гр.3+4/2)
2. Коефіцієнт фондомісткості основних засобів	ф.1 ряд 1011 (гр.3+4/2) / ф.2, ряд 2000
3. Рентабельність основних засобів, %	(ф.2 ряд. 2290 / ф.1 ряд. 1011 (гр.3+4/2)) × 100

Перший комплексний (інтегральний) показник ефективності використання основних засобів ($\Phi E'$) визначається шляхом витягнення кореня квадратного з добутку показників фондівдачі (ΦB) і рентабельності (ΦP) за формулою:

$$\Phi E' = \sqrt{\frac{\Phi B \times \Phi P}{100}}, \quad (2.6)$$

Другий інтегральний показник ефективності використання основних засобів ($\Phi E''$) розраховується за формулою:

$$\Phi E'' = \sqrt[3]{\frac{\Phi B \times \Phi P \times \Phi T}{100 \times 100}}, \quad (2.7)$$

де ΦE – інтегральний показник ефективності використання основних засобів; ΦB – фондівдача основних засобів; ΦP – рентабельність основних засобів; ΦT – рівень ефективності використання основних засобів при здійсненні трудової діяльності.

Зміна інтегральних показників ефективності використання основних засобів (першого або другого) у динаміці визначається за формулою:

$$\Phi E = \frac{\Phi E_1}{\Phi E_0} \times 100, \quad (2.8)$$

де ΦE – зміна інтегрального показника ефективності використання основних засобів за аналізований період (індекс, або відсоток); ΦE_0 , ΦE_1 – інтегральний показник ефективності використання основних засобів у базовому і звітному періоді.

Індекс інтегрального показника характеризує збільшення або зменшення інтегральної ефективності використання активної частини основних засобів за звітний рік у порівнянні з попереднім (базовим) періодом. Зіставлення індексів фондівдачі, рентабельності та інтегральної ефективності використання основних засобів, розрахованих до вартості активної частини основних засобів, з індексом узагальнюючих показників дозволить виявити резерви росту фондівдачі й рентабельності за рахунок кращого використання їх активної частини.

Таблиця 2.14

Розрахунок інтегральних показників ефективності використання основних засобів

Показники	Алгоритм розрахунку	2016р.	2017р.	2018р.	2018 р. (+,-) до	
					2016р.	2017р.
1	2	3	4	5	6	7
1. Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	ф. 2, ряд. 2000	33722	39239	47625	13903	8386
2. Прибуток (збиток) до оподаткування, тис. грн.	ф. 2, ряд. 2290	4049	6949	4317	768	-2132
3. Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	ф. 1 ряд. 1010((гр.3+4)/2)	8778	11369	13589	4811	2220
4. Середньооблікова чисельність робітників, чол.	ф. 6-ПВ	82	78	75	-7	-3
5. Фондовіддача, грн.	пок. 1 / пок. 3	3,84	6,45	3,50	-0,34	0,05
6. Рентабельність (збитковість) основних засобів, %	(пок. 2 / пок. 3) × 100	46,1	61,1	35,5	-10,6	-25,6
7. Продуктивність праці, тис. грн./чол.	пок. 1 / пок. 4	411,2	503,1	635	223,8	131,9

Продовження табл. 2.14

1	2	3	4	5	6	7
8.Рівень ефективності використання основних засобів при здійсненні трудової діяльності, %	$(\text{пок.7} : \text{пок.3}) \times 100$	4,68	4,42	4,67	-0,01	0,25
9.Перший інтегральний показник ефективності використання основних засобів, грн.	$\sqrt{\frac{(\text{пок.5} \times \text{пок.6})}{100}}$	1,33	1,45	1,11	-0,22	-0,34
10.Другий інтегральний показник ефективності використання основних засобів, грн.	$\sqrt[3]{\frac{\text{пок.5} \times \text{пок.6} \times \text{пок.8}}{100 \times 100}}$	0,44	0,45	0,39	-0,05	-0,06

Таблиця 2.15

Розрахунок інтегрального показника оцінки ефективного використання активної частини основних засобів

Показники	Алгоритм розрахунку	2016р.	2017р.	2018р.	2018 р. (+,-) до	
					2016р.	2017р.
1.Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	ф.2 ряд. 2000	33722	39239	47625	13903	8386
2. Прибуток (збиток) до оподаткування, тис. грн.	ф.2 ряд. 2290	4049	6949	4317	768	-2132
3. Середньорічна вартість активної частини основних засобів, тис. грн.	ф.1 ряд 1010 (гр.3 + 4) : 2	8778	11369	13588	4810	2219
у тому числі 3.1 активної частини, грн.	ф.5 (\sum р.130, 140, 160 ((гр.3 - 4) + (гр.14 - 15)) / 2	3907	5763	7127	3220	1364
4. Частка активної частини основних засобів у загальній їх вартості, %	пок.3.1 : пок.3	44,5	50,7	52,4	7,9	1,7
5. Фондовіддача активної частини основних засобів, грн.	пок.1 : пок.3.1	8631,2	6809,4	6682,3	1948,8	-127,1
6. Рентабельність (збитковість) активної частини основних засобів, %	$(\text{пок.2} : \text{пок.3.1}) \times 100$	103,6	120,6	35,5	-68,1	-85,1
7. Перший інтегральний показник ефективності використання активної частини основних засобів, грн.	$\sqrt{\frac{(\text{пок.5} \times \text{пок.6})}{100}}$	9,46	9,06	4,88	-4,58	-4,18

2.4. Аналіз розміщення фінансових ресурсів в оборотних активах підприємства та ефективність їх використання

Оборотні активи беруть одноразову участь у виробничому процесі, водночас вартість оборотних активів повністю переноситься на новостворений продукт. Згідно з НС(П)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» під оборотними активами слід розуміти гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

До оборотних активів відносять наступні: запаси; поточні біологічні активи; дебіторську заборгованість за продукцією, товарами, роботами, послугами; дебіторську заборгованість за розрахунками; іншу дебіторську заборгованість; поточні фінансові інвестиції; гроші та їх еквіваленти; витрати майбут-

ніх періодів; інші оборотні активи. Необхідно зазначити, що структура оборотних активів підприємства суттєво впливає на ліквідність балансу. При цьому існує певна залежність ризику втрати ліквідності та ефективності діяльності підприємства від величини оборотних (поточних) активів (рис. 2.2).

Якщо грошові кошти, дебіторська заборгованість і виробничі запаси підтримуються на відносно низькому рівнях, то ймовірність суттєвого зниження ліквідності балансу велика. На рис. видно, що із зростанням розміру оборотних активів ризик втрати ліквідності зменшується. Отже, можна сформулювати наступний висновок: чим більший розмір оборотних активів підприємства, тим нижче ризик втрати ліквідності.

Зовсім інший вид має залежність між прибутком і розміром оборотних активів підприємства (рис. 2.3).

При мінімальному розмірі оборотних активів виробнича діяльність не підтримується належним чином, звідси – можлива втрата ліквідності, періодичні збої в роботі і низький прибуток.

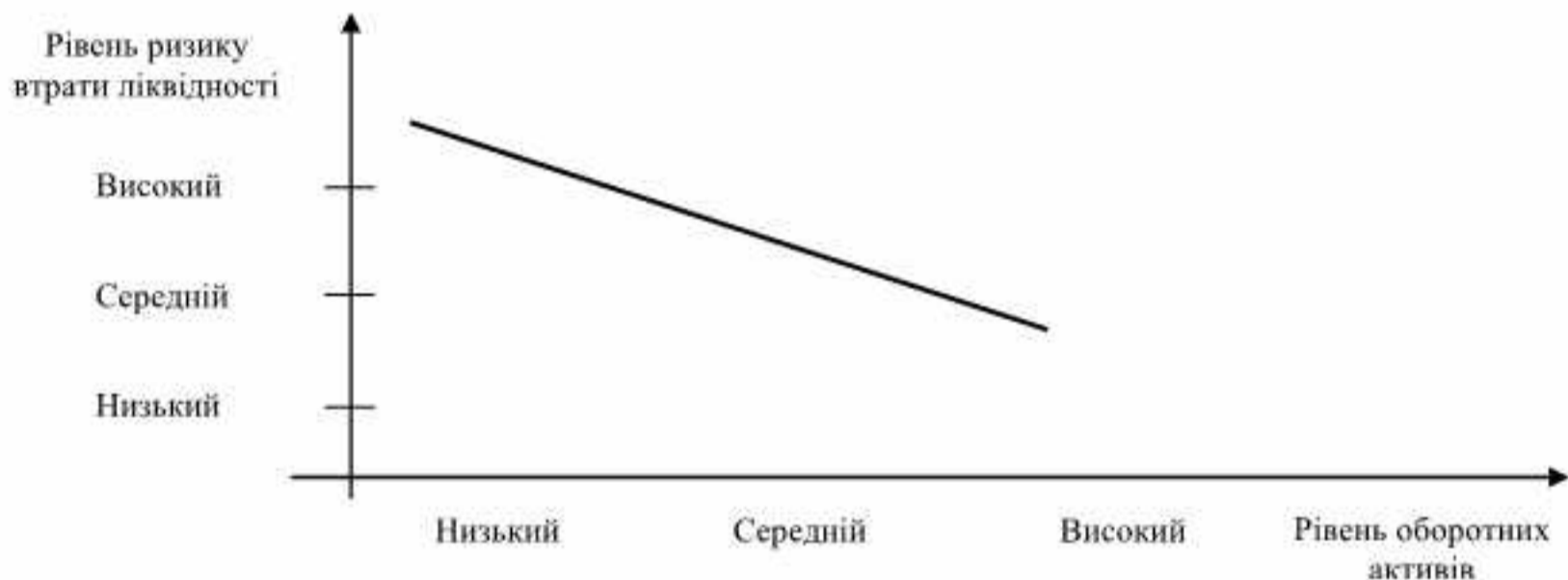

Рис. 2.2. Залежність між розміром оборотних активів підприємства та ризиком втрати ліквідності

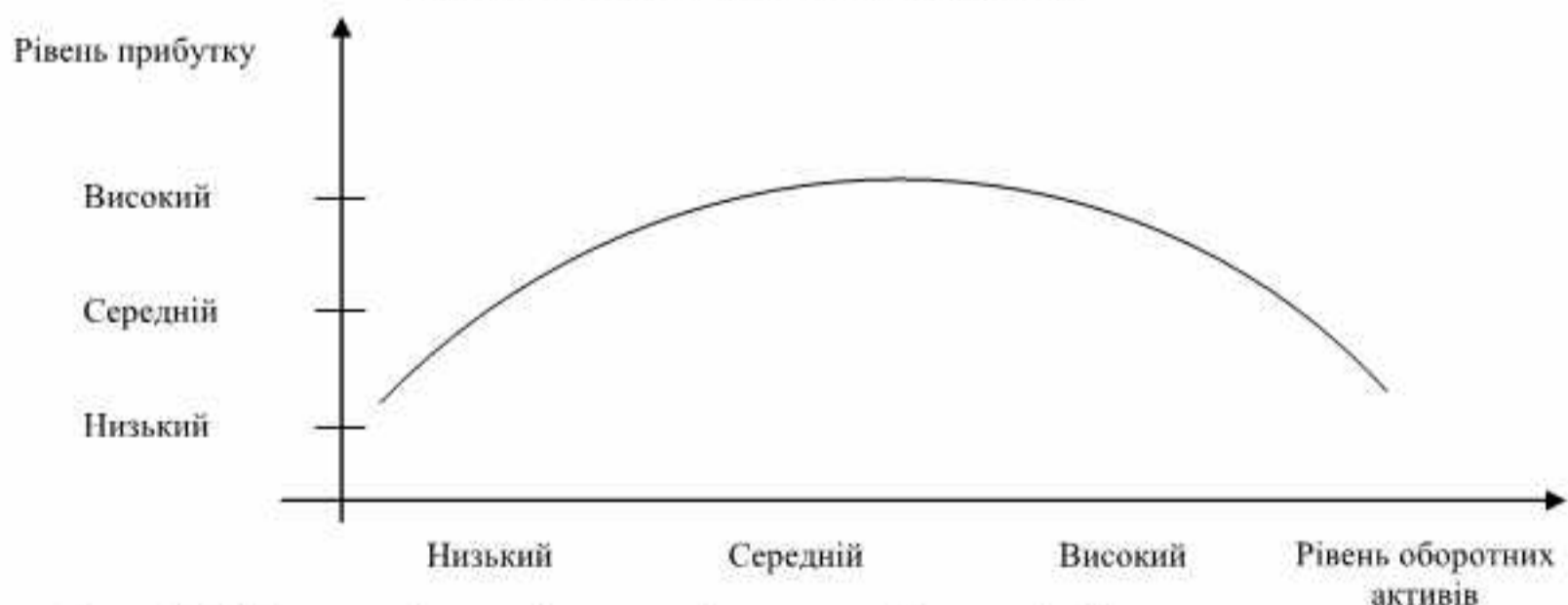

Рис. 2.3. Залежність між розміром прибутку і оборотними активами

При оптимальному розмірі оборотних активів прибуток стає максимальним. Подальше підвищення розміру оборотних активів призведе до того, що підприємство буде мати у своєму розпорядженні тимчасово вільні, не-

працюючі поточні активи, а також зайві витрати фінансування, що спричинить зниження прибутку.

Аналіз оборотних активів підприємства та ефективність їх використання виконується за такими етапами.

Перший етап передбачає проведення аналізу розміщення фінансових ресурсів в залишках оборотних активів, які забезпечують господарську діяльність. Він здійснюється шляхом вивчення структурної динаміки оборотних активів, порівняння за елементами фактичної їх наявності з нормативом оборотних засобів у запасах, а також за показниками завантаження, витратомісткості та тривалості одного обороту в днях.

Структурна динаміка оборотних активів вивчається за їх розміщенням у сферах постачання (виробничі запаси), виробництва та формування об'єктів діяльності (незавершене виробництво, готова продукція, товари), розрахунків (дебіторська заборгованість), а також запасу грошових коштів (готівкові і безготівкові кошти) (табл. 2.16).

Крім того, обсяг розміщення оборотних активів у кожній сфері залежить від виду економічної діяльності підприємств (сільське господарство, промисловість, торгівля) та їх технологічного процесу. Так, для підприємств з матеріальним виробництвом потрібні значні залишки виробничих запасів, для підприємств із тривалим технологічним процесом – незавершеного виробництва та готової продукції, для торгівельних підприємств – товарів.

Таблиця 2.16

Аналіз складу та структури оборотних активів підприємства

Показники	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2018р. (+,-) до:		2018р. у % до:	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	2016р	2017р	2016р	2017р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Гроші та їх еквівалентів (ф.1 р.1165)	1241	16,5	1740	9,8	1792	9,5	551	52	144,4	103,0
2. Поточні фінансові інвестиції (ф.1 ряд.1160)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Дебіторська заборгованість – всього (ф.1 Σряд.1125...1155)	855	11,4	8404	47,2	5423	28,8	4568	-2981	у 6,3р.	64,5
3.1. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (ф.1 ряд.1125)	853	11,4	8388	47,1	5418	28,8	4565	-2970	635,2	64,6
3.2. Дебіторська заборгованість за розрахунками	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- за виданими авансами (ф.1 ряд.1130)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- з бюджетом (ф.1 ряд.1135)	2	0,0	2	0,0	2	0,0	-	-	100	100
у тому числі з податку на прибуток (ф.1 ряд.1136)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.3. Інша поточна дебіторська заборгованість (ф.1 ряд.1155)	-	-	14	0,1	3	0,0	-	-11	-	21,4
4. Запаси (ф.1 ряд.1100)	5424	72,1	7672	43	11601	61,7	6177	3929	у 2,1 р.	151,2
5. Поточні біологічні активи (ф.1 ряд.1110)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6. Інші оборотні активи (ф.1 ряд.1190)	2	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього оборотних активів (ф.1 ряд.1195)	7522	100	17316	100	18816	100	11294	1000	у 2,5 р.	105,6

За відповідності складу, структури й наявності запасів обсягу господарської діяльності, підприємство в змозі отримувати доходи з мінімальними витратами. У разі зниження розміру виробничих запасів можливі перебої в постачанні і виробничому процесі, зменшення обсягів господарської діяльності та чистого прибутку. Надлишок запасів призводить до нагромадження надмірних їх залишків та витрат від використання не за призначенням грошових коштів. Обсяги готової продукції на складі мають бути оптимальними щодо тривалості виробничого процесу, умов реалізації продукції і порядку розрахунків з покупцями (табл. 2.17).

На *другому етапі* проводиться приведення наявних оборотних засобів підприємства до економічно обґрунтованих нормативів. Найбільша частка оборотного активів підприємства (більш як 60%) може перебувати в запасах. Це пояснюється тим, що сфера виробництва потребує значних сезонних наднормативних запасів (паливо-мастильні матеріали, корми, насіння тощо), які протягом року використовуються нерівномірно залежно від технологічного процесу виробництва.

Таблиця 2.17

Аналіз складу і динаміки запасів підприємства

Найменування показників	2016р.	2017р.	2018р.	2018р. (+,-) до	
				2016р.	2017р.
Сировина та матеріали (ф.5 р. 800)	31	30	152	121	122
- питома вага, %	0,6	0,4	1,3	0,7	0,9
Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби (ф.5 р. 810)	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-
Паливо (ф.5 р.820)	30	89	95	65	6
- питома вага, %	0,5	1,1	0,8	0,3	0,4
Тара і тарні матеріали (ф.5 р.830)	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-
Будівельні матеріали (ф.5 р. 840)	10	6	6	-4	-
- питома вага, %	0,2	0,1	0,0	-0,1	-0,1
Запасні частини (ф.5 р.850)	153	295	1061	908	766
- питома вага, %	2,8	3,8	9,2	6,3	5,3
Матеріали сільськогосподарського призначення (ф.5 р.860)	90	14	-	-	-
- питома вага, %	1,7	0,2	-	-	-
Поточні біологічні активи (ф.5 р.870)	-	-	-	-	-
- питома вага, %	-	-	-	-	-
Малоцінні та швидкозношувані предмети (ф.5 р.880)	150	205	659	509	454
- питома вага, %	2,8	2,7	5,7	2,9	3,0
Незавершене виробництво (ф.5 р.890)	2394	2542	5722	3328	3180
- питома вага, %	44,1	33,1	49,3	5,2	16,2
Готова продукція (ф.5 р.900)	2564	4486	3899	1335	-587
- питома вага, %	47,3	58,5	33,6	-13,7	-24,9
Товари (ф.5 р. 910)	2	5	7	5	2
- питома вага, %	0,0	0,1	0,1	0,1	-
Всього запасів (ф.5 р. 920)	5424	7672	11601	6177	3929

Крім того, раціональне управління запасами дозволяє прискорити оборотність капіталу та підвищити його доходність, зменшити поточні витрати на їх зберігання, вивільнити з поточного господарського обороту частину капіталу за рахунок його зберігання й реінвестування в інші активи.

Проведення аналізу забезпеченості матеріальними оборотними ресурсами та використання запасів підприємства має таку послідовність:

1. *Визначення характеру виробничих матеріальних запасів та їх структури.* Залежно від призначення запаси поділяються на групи: сировина; основні та допоміжні матеріали; паливо; тара; запасні частини; будівельні матеріали; інструменти; господарський інвентар; отримані та власні напівфабрикати; незавершене виробництво; готова продукція.

Структура матеріальних ресурсів характеризується відношенням певного виду запасів до їх загального обсягу відповідно до наведеної класифікації:

$$ПВз_i = \frac{З_i}{З}, \quad (2.9)$$

де $ПВз_i$ – питома вага i -го виду запасів у їх загальному обсязі; $З_i$ – вартість i -го виду запасу; $З$ – загальна вартість виробничих матеріальних ресурсів.

2. *Обґрунтованість норм виробничих запасів і потреби в матеріальних ресурсах.* Норми виробничих запасів характеризують мінімальні запаси матеріальних цінностей, потрібних підприємству для нормальної виробничої діяльності і розраховуються для кожного виду сировини і матеріалів у днях або у грошовому вираженні.

Основна функція норм – вимірювальна, тобто за їх допомогою визначають суму майбутніх витрат та обсяг необхідних запасів і сировини. Із цією функцією пов'язані дві інші – облікова, тобто облік фактичних затрат на виробництво і контрольна, за якої норми служать економічним еталоном для порівняння із фактичною витратою.

Норма – це гранично допустима (максимальна або мінімальна) величина витрат будь-якого ресурсу на одиницю продукції.

Норми витрат матеріальних оборотних ресурсах поділяються на індивідуальні та групові. *Індивідуальна норма* визначає встановлені витрати сировини і матеріалів на виробництво однієї деталі, одного вузла, комплекту, виробу; *групова* – витрати сировини і матеріалів на виробництво укрупненої одиниці або партії однойменної продукції.

За періодами дії норми витрат матеріальних оборотних ресурсів поділяються на поточні та перспективні. *Поточні норми* встановлюють середньодобову величину витрат матеріалів і використовуються в поточному плануванні. *Перспективні норми* призначені для більш обмеженої номенклатури матеріальних ресурсів і використовуються в середньо- та довгостроковому плануванні.

Розрізняють наступні методи нормування:

1. *Розрахунково-аналітичний метод* – це визначення індивідуальних норм запасів даними конструкторсько-технологічної документації, рецептурами, картами розкрою, дослідно-промисловими випробуваннями. Його застосування найдоцільніше в нормуванні сировини, основних матеріалів і транспортно-заготівельних витрат.

2. *Дослідний метод* заснований на даних замірів корисної витрати елементів виробничих запасів, втрат і відходів, що визначаються у виробничих або

лабораторних умовах. Цей метод доцільно застосовувати для нормування витрат допоміжних матеріалів, сировини і матеріалів у виробництвах, заснованих на хімічних технологіях на підприємствах видобувних галузей і в будівництві.

3. *Звітно-статистичний метод* базується на звітних даних про використання виробничих запасів у минулі періоди. При розрахунку зазначеним способом слід урахувати зіставність конструкцій, технології та організації виробництва, а також можливість повного і точного відображення у звітності фактичних витрат матеріальних оборотних ресурсів у попередні роки. Це найбільш простий і найменш точний метод.

4. *Економіко-математичні методи* засновані на застосуванні теорії ймовірностей, лінійної алгебри та ЕОМ. Для їх використання потрібен великий обсяг статистичних даних про витрату запасів і фактори, що визначають величину витрат. Ці методи точніші від звітно-статистичних.

5. *Комбінований методів* – це одночасне застосування вище перелічених методів.

Таблиця 2.18

Показники, що використовуються при нормуванні виробничих запасів

Показники	Алгоритм розрахунку	Характеристика показника
Виробничий запас	$(\text{Сума витрат матеріальних оборотних ресурсів} / \text{Кількість днів у плановому періоді}) \times \text{Норма запасу для цього виду ресурсів у днях}$	Матеріальні ресурси підприємства, призначені для участі у виробництві продукції
Поточний запас	$\text{Інтервал постачання в днях} \times \text{Середньодобова потреба в матеріалах} \times \text{Коефіцієнт затримки ресурсів у запасі}$	Запас, який забезпечує безперервність виробничого процесу
Коефіцієнт затримки ресурсів у запасі	$\text{Періодичність споживання матеріалів} / \text{Кількість календарних днів у плановому періоді}$	Використовується для розрахунку поточних запасів
Максимальний запас	$(\text{Інтервал постачання у днях} + \text{Періодичність споживання матеріалів} + \text{Поточний запас у днях}) \times \text{Середньодобова потреба в матеріалах}$	Обсяг запасу, перевищення якого економічно недоцільно
Середній запас	$(\text{Інтервал постачання у днях} + \text{Періодичність споживання матеріалів}) \times \text{Коефіцієнт одночасності споживання ресурсів} + \text{Гарантійний запас у днях} \times \text{Середньодобова потреба в матеріалах}$	Середнє значення запасів необхідних для виробничого процесу
Незавершене виробництво	$(\text{План обсягу товарної продукції за виробничою собівартістю} / \text{Кількість днів у плановому періоді}) \times \text{Тривалість циклу виробництва продукції} \times \text{Коефіцієнт наростання затрат}$	Виробничий процес, який за встановленими строками відстає від плану
Нормування майбутніх періодів	$\text{Сума коштів, вкладених у витрати майбутніх періодів} + \text{Розрахунок за коштами на плановий період} - \text{Сума витрат, включена до собівартості за кошторисом витрат на виробництво}$	Вартість запасів, що використовуватимуться у виробничому процесі у майбутніх періодах
* Відношення максимального запасу ресурсів до суми максимальних запасів кожного ресурсу за цей же період, укрупнено приймається такий, що дорівнює 0,66		

З економічного погляду створення наднормативних виробничих запасів призводить до «заморожування» коштів, що позначається на показниках ліквідності. Для їх покриття у сільськогосподарського підприємства може не вистачати власного оборотного капіталу. Це призводить до необхідності залучення кредитів банку або товарних кредитів. Отже, найбільший господарський ефект досягається за мінімальної величини оборотних засобів, достатньої для нормального функціонування виробництва. Такий мінімальний за-

пас окремих складових оборотних активів визначають за технологічними нормативами. Зокрема, норматив з виробничих запасів може бути встановлено на рівні сезонної потреби.

Норматив насіння та посадкових матеріалів, розрахований виходячи з науково обґрунтованих норм висіву насіння з урахуванням посівної площі, має забезпечити потребу в них для проведення весняної сівби.

Норматив кормів визначають на рівні потреби в них з початку року до наступного врожаю залежно від раціону та норми годівлі тварин і наявного поголів'я тварин та птиці.

Потребу в паливно-мастильних матеріалах визначають виходячи з наявної кількості тракторів, комбайнів, транспортних засобів, обсягу запланованих робіт та норм витрати палива.

Наявність поточних біологічних активів тваринництва залежить від виробничої спеціалізації підприємства. Використання прогресивних технологій вирощування молодняка на м'ясо зумовлює здійснення належного контролю за станом відгодівлі і структурою поголів'я тварин та птиці.

При нормуванні залишків нереалізованої продукції слід розраховувати економічний ефект від тривалого її зберігання. Зокрема, на зменшення рентабельності можуть вплинути значні втрати від псування продукції.

Відповідно до п. 24 П(С)БО 9 запаси відображаються в бухобліку і звітності за найменшою із двох оцінок: первісною вартістю або чистою вартістю реалізації. Якщо на дату балансу ціна запасів знизилась або зіпсовані, застаріли, або іншим чином втратили первісно очікувану економічну вигоду, то вони відображаються за чистою вартістю реалізації. У разі зберігання продукції в орендованих приміщеннях слід урахувати витрати на орендну плату.

Таблиця 2.19

Норматив оборотних засобів у виробничих запасах на 2018 р.

Показники	Квартал				Разом
	I	II	III	IV	
Використання виробничих запасів (<i>Д</i>), дні	47	84	90	78	x
Сума витрат (споживання) виробничих запасів (<i>Ввз</i>), тис. грн. (ф. 50 с.-г. Розділ 2, гр. 1+гр.2)	3449,7	6165,4	6605,8	5725,1	21946
РОЗРАХУНОК НОРМАТИВУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ					
Завантаженість виробничих запасів в обороті (<i>Звз</i>), тис.грн. ($Z_{вз} = \sum V_{вз} \times D$)					1721109,3
Час знаходження виробничих запасів в обороті (<i>Ч</i>), дні ($Ч = Z_{вз} / \sum V_{вз}$)					78
Календарна завантаженість виробничих запасів в обороті (<i>Кз</i>), тис.грн. ($K_{з} = \sum V_{вз} \times 360$)					7900560
Коефіцієнт наростання споживання виробничих запасів (<i>Ки</i>), ($K_{и} = Z_{вз} / K_{з}$)					0,2178
Норма запасів (<i>Нз</i>), дні ($H_{з} = Ч \times K_{и}$)					17
Сума середньоденного споживання виробничих запасів (<i>С</i>), тис. грн. ($C = \sum V_{вз} / 360$)					60,96
Норматив виробничих запасів (<i>Нвз</i>), грн. ($H_{вз} = C \times H_{з}$)					1036,34
Прогнозний норматив виробничих запасів на наступний рік (<i>Нпр</i>), % ($H_{пр} = (H_{вз} / \sum V_{вз}) \times 100\%$)					4,85

Таблиця 2.20

Норматив оборотних засобів у незавершеному виробництві на 2018 р.

Показники	Алгоритм розрахунку	Результат
1	2	3
1. Тривалість виробничого періоду за рік, днів	За даними Держстатистики	299
2. Кількість днів виробничого циклу незавершеного виробництва), днів	пок. 2.1 + пок. 2.2	105

Продовження табл. 2.20

1	2	3
2.1 на зимовий період	за даними технологічного циклу	60
2.2 на весняний період	за даними технологічного циклу	45
3. Загальна сума витрат на виробництво продукції, скорегована на коефіцієнт сезонності (0,85), тис.грн.	ф. 50 с.-г., Розділ 1, гр.1	$37572,3 \times 0,85 = 31936,5$
4. Виробнича собівартість ярових культур, скорегована на коефіцієнт сезонності (0,85), тис.грн.	ф. 50 с.-г., Розділ.1, (в частині ярових культур)	$1744,5 \times 0,85 = 1482,8$
5. Витрати на посів, тис.грн.	пок.5.1 + пок.5.2	3177,5
5.1 на зимовий період	ф.1 р. 1102 гр.3	2542
5.2 на весняний період	(пок. 4 × пок.2.2) / пок.2)	635,5
6. Решта витрат, здійснених до закінчення виробництва продукції, тис.грн.	пок.3 – пок.5	28759
7. Коефіцієнт наростання витрат (собівартість незавершеного виробництва) (K_n)	пок.5 + (0,5 × пок.6) / пок.3	0,5497
8. Норматив оборотних засобів у незавершеному виробництві ($N_{нзв}$), тис.грн.	(пок.3 : пок.1) × пок.2 × пок.7	6164,97

Таблиця 2.21

Норматив оборотних засобів у готовій продукції на 2018 р.

Показники	Розрахунок	Результат
1. Мінімальний залишок готової продукції за звітний період, тис. грн.	ф.5 ряд.900 гр.3	3899
2. Собівартість реалізованої продукції та витрати на збут звітного періоду, тис. грн.	ф. 50 с.-г. Розділ 1, гр.(13+14)	32253,8
3. Фактично реалізована продукція звітного періоду, тис. грн.	ф.2 ряд. 2000 гр.4	47625
4. Кількість днів в обороті залишку готової продукції, дні	пок.1/(пок.3 : 299днів)	24
5. Завантаженість готової продукції в обороті, тис. грн.	пок.2 × 299 дні	9643886,2
6. Календарна завантаженість готової продукції в обороті, тис. грн.	пок.2 × 360 дні	11611368
7. Коефіцієнт наростання споживання готової продукції	пок.5 / пок.6	0,8306
8. Норма готової продукції, дні	пок.4 × пок.7	20
9. Сума середньоденної реалізації продукції звітного року, тис. грн.	пок.3 / 360дні	132,30
10. Норматив на плановий рік готової продукції, тис. грн.	пок.9 × пок.8	2646

Згідно представленого прикладу розрахунку, загальна сума нормативу матеріальних оборотних активів для сільськогосподарського підприємства на 2018 р. складає:

$$N_{моба} = N_{вз} + N_{нв} + N_{зн} = 1036,34 + 6164,97 + 2646 = 9847,31 \text{ тис.грн.}$$

де, $N_{моба}$ – норматив матеріальних оборотних активів; $N_{вз}$ – норматив виробничих запасів; $N_{нв}$ – норматив незавершеного виробництва; $N_{зн}$ – норматив готової продукції.

При перевірці розрахунків потреб слід враховувати зміни в номенклатурі та асортименті призначеної до випуску продукції, зміни питомих затрат на одиницю продукції, заходи щодо підвищення технологічного рівня виробництва та праці.

Загальна потреба (ЗП) підприємства в тому чи іншому виді матеріалів розраховується за формулою:

$$ЗП = P_{вир} + P_{екс} + P_{рем} + P_{зал} + Z_{поч}, \quad (2.10)$$

де ЗП – загальна потреба підприємства у матеріальних ресурсах; $P_{вир}$ – потреба у виробництві; $P_{екс}$ – потреба в експериментально-дослідницьких роботах;

Прем – потреба в ремонті; *Пзал* – потреба в утворенні нормативних залишків на кінець аналізованого періоду; *Зпоч* – запас на початок аналізованого періоду.

Показники, що використовуються для розрахунку загальної потреби запасів, визначаються підприємством самостійно на основі аналізу виробничих процесів.

3) *Аналіз умов розрахунків і постачання за договорами на придбання матеріальних ресурсів.* Після перевірки потреби в матеріальних ресурсах визначають джерела їх покриття і забезпечення. Розрізняють зовнішні та внутрішні джерела. До *внутрішніх джерел* належать власне виробництво, відходи, що утворилися, до *зовнішніх* – надходження матеріалів від постачальників за договорами. Аналіз строків та обсягів постачання матеріалів за укладеними договорами пов'язаний із перевіркою запасів відповідних матеріалів на складі. Наявні запаси повинні задовольнити потреби підприємства в матеріалах на період між постачаннями.

Забезпеченість запасом (мінімальний запас Z_{min} у днях) розраховується за формулою:

$$Z_{min}^i = Nz_i : Pd_i, \quad (2.11)$$

де Z_{min} – мінімальний запас матеріальних ресурсів; Nz_i – норма запасу i -го виду матеріалу; Pd_i – добова потреба в матеріалі i -го виду матеріалу.

Аналіз забезпеченості дає можливість установити, на скільки днів вистачить окремих видів матеріалів, що є на складі. Визначають також інтервали між фактичним надходженням матеріалів на склад та інтервали постачань за договорами з постачальниками. Обсяг необхідних матеріалів, що завозяться зі сторони, визначають як різницю між загальною потребою і внутрішніми ресурсами підприємства.

4) *Оцінка рівня ефективності використання запасів.* Для оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства застосовуються загальні та індивідуальні показники.

Таблиця 2.22

Розрахунок узагальнюючих показників ефективності використання запасів

Показники	Алгоритм розрахунку	Характеристика показника
Матеріаломісткість продукції	Випуск продукції / Матеріальні затрати	Відображає величину матеріальних затрат, що припадають на 1 грн. випущеної продукції
Матеріаловіддача продукції	Матеріальні затрати / Випуск продукції	Характеризує вихід продукції з кожної гривні використаних матеріальних ресурсів
Питома вага матеріальних затрат у собівартості продукції	Матеріальні затрати / Повна собівартість продукції	Відображає рівень використання матеріальних ресурсів, а також структуру (матеріаломісткість) продукції
Прибуток на 1 грн. матеріальних витрат	Прибуток / Матеріальні затрати	Показує, скільки буде отримано прибутку на 1 грн. витрачених матеріалів
Коефіцієнт використання матеріалів	Фактична сума матеріальних затрат / Планова сума матеріальних затрат, перерахована на фактичний обсяг випущеної продукції	Показує рівень ефективності використання матеріалів, дотримання норм їх витрачання. Якщо коефіцієнт більше 1, спостерігається перевитрата матеріальних ресурсів, якщо менше – економія.

На *третьому етапі* проводиться аналіз дебіторської заборгованості, який полягає у визначенні структури дебіторів за різними ознаками та умов розрахунків з покупцями.

Дебіторська заборгованість покупців може розглядатися як безкоштовна позика підприємства іншим суб'єктам господарювання. Якщо умови кредитування покупців у процесі продажу продукції не передбачають жорсткі інструменти попередньої оплати, то зменшуються обсяги реалізації і відповідно зменшується величина дебіторської заборгованості. З іншого боку, якщо розрахункові умови послабляються, з'являється більше покупців, зростають обсяги реалізації і, відповідно, сума дебіторської заборгованості, безнадійних боргів та фінансових втрат.

При оцінці дебіторської заборгованості підприємства слід враховувати, що грошова одиниця, яка очікується до одержання через деякий час, не є рівноцінною грошам, які є сьогодні. Це пояснюється впливом трьох факторів: інфляції, ризик, прибутковість. За умов інфляції, якщо гроші за продукцію (товар) не використовуються підприємством, знаходяться в дебіторів, їх купівельна спроможність знижується. Щодо ризику, то будь-яка дебіторська заборгованість має імовірність бути невикраденою узагалі або частково.

Кошти, як і будь-який актив, повинні з часом генерувати прибуток, який формує власнику його господарська діяльність. Проте сума, очікувана до одержання від дебіторів, не бере участі в господарській діяльності і, відповідно, не формує прибутку. Тому, сума, яка буде одержана від дебітора через деякий час, має перевищувати початкову суму; за інших умов у підприємства формуються втрати. Доцільно порівняти темп зростання дебіторської заборгованості підприємства з темпами зростання доходу від реалізації продукції. У нормально функціонуючого підприємства дохід від реалізації має зростати більш інтенсивно, ніж дебіторська заборгованість.

Після цього переходять до аналізу якісного стану дебіторської заборгованості. Такий аналіз дає змогу виявити та охарактеризувати динаміку абсолютного і відносного розміру невикраденої заборгованості.

Важливо дати оцінку показникам якості та ліквідності дебіторської заборгованості. Під якістю дебіторської заборгованості розуміють вірогідність одержання її в повній сумі.

Необхідно дати оцінку щодо реальної її вартості, вірогідності повернення. Вірогідність повернення визначається на основі даних минулих періодів та реальних умов. Тому в ході аналізу доцільно вивчити:

- який відсоток неповернення дебіторської заборгованості припадає на одного або кількох основних боржників, цей випадок характеризує концентрацію неповернення заборгованості;
- на який вид дебіторів припадає найбільша частка в загальній сумі заборгованості.

Показниками вірогідності є:

- *середній термін утворення заборгованості* (\bar{x}) – визначається як середня арифметична зважена за інтервальним варіаційним рядом наведеним у

примітках до фінансової звітності. При цьому у розрахунку для усереднення використовуються середини вікових інтервалів дебіторської заборгованості, а тривалість відкритого інтервалу «Більше року» прирівнюється до тривалості суміжного з ним інтервалу «Від 6 до 12 місяців». Отже, середній термін утворення заборгованості визначається за формулою:

$$\bar{x} = \frac{1,5 \cdot ДЗ_1 + 4,5 \cdot ДЗ_2 + 9,0 \cdot ДЗ_3 + 15 \cdot ДЗ_4}{ДЗ_1 + ДЗ_2 + ДЗ_3}, \quad (2.12)$$

де $ДЗ_1, ДЗ_2, ДЗ_3, ДЗ_4$ – відповідно суми дебіторської заборгованості зі строком утворення до 3 місяців, від 3 до 6 місяців, від 6 до 12 місяців і більше року; 1,5; 4,5; 9,0; 15 – середина часових інтервалів групування у місяцях.

– *рівень сумнівних боргів* – частка резерву сумнівних боргів (резерву під знецінення) в первісній вартості дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги;

– *рівень безнадійної дебіторської заборгованості* – відношення списаної безнадійної дебіторської заборгованості (списання заборгованості за рахунок резерву) за рік до середньорічної вартості дебіторської заборгованості.

Наявність інформації за тривалий період дозволяє виявити загальні тенденції розрахункової дисципліни.

Ліквідність дебіторської заборгованості визначається її оборотністю.

Важливим в процесі аналізу дебіторської заборгованості є контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості з товарних операцій. З цією метою складається розрахунковий баланс підприємства.

Якщо дебіторська заборгованість за товари (роботи, послуги) перевищує відповідну кредиторську (активне сальдо), то підприємство надавало своїм покупцям безкоштовний комерційний кредит в розмірі, що перевищує кошти, отримані у вигляді відстрочок платежів комерційним кредиторам, якщо навпаки ми маємо пасивне сальдо, то відбувалось фінансування своїх запасів й відстрочки платежів за рахунок неплатежів комерційним кредиторам. Проте значне перевищення дебіторської заборгованості завжди створює загрозу фінансовій стійкості підприємства і робить необхідним залучення додаткових ресурсів. Однак, за умов наявності у підприємства значних сум грошових коштів, можливо, що воно свідомо формує велике активне сальдо за розрахунковим балансом, оскільки бажає скористатися знижками за прискорення строків розрахунків з постачальниками, що дозволяє компенсувати упущену вигоду від невикористання безкоштовного кредиту.

На *четвертому етапі* дається обґрунтована оцінка зміни складу джерел фінансування оборотних активів підприємства. В процесі аналізу вивчають оборотні активи за джерелами формування та причини їх зміни. Для цього використовують такі показники:

1. *Наявність власних (чистих) оборотних активів (ВОА)* розраховується за формулою:

$$ВОА = ВК - НА, \quad ВОА = ОА - ЗП, \quad (2.13)$$

де $ВК$ – власний капітал; $НА$ – необоротні активи; $ОА$ – оборотні активи; $ЗП$ – зобов'язання підприємства.

Показник свідчить про те, яка сума оборотних активів залишається в розпорядженні підприємства після розрахунків за його зобов'язаннями. Основними джерелами позитивної зміни цього показника є чистий прибуток, а негативної – збиток, за результатами здійснення господарської діяльності. При цьому, господарські операції, що супроводжуються одночасними змінами вартісної величини оборотних активів та поточних зобов'язань або перегрупування їх складу, розмір власних оборотних активів не змінюють.

Дефективність приросту чистих оборотних активів залежить від об'єктів, в які розміщується чистий прибуток. Якщо діяльність підприємства супроводжується збільшенням виробничих і товарних запасів або дебіторської заборгованості, яке не обумовлено розширенням обсягів об'єктів діяльності, а отже, є невиправданим, то використання чистого прибутку на формування активів не можна розглядати як ефективне управлінське рішення.

Загрожує підприємству і ситуація, коли величина власних оборотних активів зменшується коли оборотні активи зростають меншими темпами, ніж поточні зобов'язання, оскільки це потребує додаткового фінансування необхідних активів на позиковій основі. Таким чином, при дослідженні величини власних оборотних активів необхідно не тільки визначити розмір і динаміку зміни цього показника, а й з'ясувати їх причини та наслідки.

2. *Величина власних та прирівняних до них оборотних активів (ВПА):*

$$ВПА = ВК + ДЗ - НА, \quad (2.14)$$

Даний показник визначає оборотні активи, які фінансуються за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань (ДЗ). При цьому у підприємства збільшується свобода маневру активами з позиції короткострокової перспективи. Цей же результат можна одержати й іншим способом: від загальної суми оборотних активів (ОА) відняти поточні зобов'язання (ПЗ).

$$ВПА = ОА - ПЗ, \quad (2.15)$$

Зниження показника до від'ємних значень сигналізує про відсутність у підприємства не тільки платіжних засобів, а і власних виробничих запасів.

3. *Рівень забезпечення власними оборотними активами господарської діяльності (РВО)* розраховують за формулою:

$$РВО = ВОА(ВПА) : ОА, \quad (2.16)$$

Показник свідчить, яка частка оборотних активів формується за рахунок власних або власних і прирівняних до них фінансових ресурсів підприємства, і чим вона вища, тим безпечніша господарська діяльність. Цей показник характеризується такими ж коливаннями і тенденціями, що й попередні показники *ВОА* і *ВПА*. Вони є взаємопов'язаними, оскільки визначаються за величинами вартості оборотних активів, які забезпечуються за рахунок власних коштів.

Інша частина оборотних активів визначає рівень їх забезпеченості за рахунок поточних зобов'язань (РЗО).

$$РВО = ПЗ : ОА, \quad (2.17)$$

Значний рівень формування оборотних активів за рахунок позикових коштів свідчить про зниження фінансової стабільності підприємства і підвищення залежності від зовнішніх кредиторів.

4. Рівень маневреності власних оборотних активів (РМО), який характеризує їх частку, що знаходиться у формі грошових коштів (ГК):

$$РМО = ГК : ВОА(ВПА), \quad (2.18)$$

Зростання показника в динаміці розглядається як позитивна тенденція.

5. Рівень поточної забезпеченості господарської діяльності розраховується як відношення власних оборотних активів до виробничих запасів і витрат незавершеного виробництва (ВЗ), в торговельних підприємствах – товарних запасів.

$$РПГ = ВОА(ВПА) : ВЗ, \quad (2.19)$$

Нижня межа, що рекомендується для цього показника, не менше 1,0. При розрахунку показника поточної забезпеченості господарської діяльності власні і прирівняні до них оборотні активи можна збільшити на короткострокові кредити і кредиторську заборгованість за отримані виробничі запаси. Суми власних, прирівняних до них і забезпечені поточними зобов'язаннями фінансових ресурсів, що розміщені в оборотних активах, і визначають загальну величину джерел фінансування залишків виробничих запасів (ЗВА).

Якщо значення цього показника менше за одиницю, то підприємству необхідно перегрупувати джерела залучених фінансових ресурсів у власні.

На *n'*ятому етапі аналізуються показники ефективності використання оборотних активів підприємства. Так, ефективність розміщення фінансових ресурсів у залишках оборотних активів визначається показниками, які характеризують їх оборотність та рівень забезпечення величини господарської діяльності.

Прискорення оборотності оборотних активів має велике значення для стабільності фінансового стану підприємства:

– від швидкості обороту оборотних активів залежить розмір річного доходу, бо підприємство, що має невеликий обсяг оборотних активів, але більш ефективно їх використовує, може робити такий оборот як і підприємство з більшим обсягом поточних активів, але при меншій швидкості обороту.

Таблиця 2.23

Форми та джерела фінансування оборотних активів підприємства

Показники	Код рядка	2016р.		2017р.		2018р.		2018 р. (+,-) до:	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	2016 р.	2017 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Самофінансування									
Власний капітал	1495	11024	100	17973	100	29790	100	11766	4817
- зареєстрований капітал	1400	3	0,03	3	0,02	3	0,0	-	-
- капітал у дооцінках	1405	-	-	-	-	-	-	-	-
- додатковий капітал	1410	-	-	-	-	-	-	-	-
- резервний капітал	1415	-	-	-	-	-	-	-	-
- нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	11021	99,9	17970	99,9	22787	0,99	11766	4617
- неоплачений капітал	1425	-	-	-	-	-	-	-	-
- вилучений капітал	1430	-	-	-	-	-	-	-	-
Необоротні активи	1095	16337	148,2	20772	115,6	23771	1,0	7434	2999
Власні (чисті) оборотні активи	1495 – 1095	-5313	-48,2	-2799	-15,6	-981	-4,3	4332	1818
Кредитування та бюджетне фінансування									
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1595	88	100	11539	100	8815	100	8727	-2724
- відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-	-	-	-	-	-	-
- довгострокові кредити банків	1510	-	-	10000	86,7	8071	91,6	8071	-2724

Продовження табл. 2.23

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
- інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-	-	-	696	7,9	696	696
- довгострокові забезпечення	1520	40	45,5	1491	12,9	-	-	-	-
- цільове фінансування	1525	48	54,6	48	0,4	48	0,5	-	-
Власні (чисті) оборотні активи (за умов використання тільки довгострокових зобов'язань)¹	1495 – 1095 + 1595¹	-5225	59,4 р.	8740	75,7	7834	88,9	13059	-906
Поточні зобов'язання і забезпечення	1695	12747	100	9076	100	10982	100	-1765	1906
- короткострокові кредити банків	1600	7825	91,9	325	3,6	2500	22,8	-5325	2175
- поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	1610	255	2,0	263	2,9	376	3,4	121	119
за товари, роботи, послуги	1615	13	0,1	370	4,1	150	1,4	132	-220
розрахунки з бюджетом	1620	185	1,5	1684	18,0	2419	22,0	2234	785
у т.ч. з податку на прибуток	1621	-	-	-	-	-	-	-	-
розрахунки зі страхування	1625	35	0,3	45	0,5	43	0,4	8	-2
розрахунки з оплати праці	1630	177	1,4	188	2,1	165	1,5	-12	-23
- поточні забезпечення	1660	-	-	-	-	-	-	-	-
- доходи майбутніх періодів	1665	-	-	-	-	-	-	-	-
- інші поточні зобов'язання	1690	4252	33,4	6251	68,9	5329	48,5	1077	-922
Власні (чисті) оборотні активи (за умов використання тільки поточних зобов'язань)²	1495 – 1095 + 1695²	7434	58,3	6277	69,2	10001	91,1	2567	3724
Власні (чисті) оборотні активи (за умов використання довгострокових та поточних зобов'язань)³	1495 – 1095 + 1595 + 1695³	7522	58,6	17816	86,4	18816	95,0	11294	1000

– з оборотністю пов'язана відносна величина витрат, що знижує собівартість одиниці продукції із прискоренням обороту оборотних активів.

– прискорення обороту на тій або іншій стадії кругообігу оборотних активів (наприклад, скорочення часу перебування матеріалів на складі) змушують прискорити оборот на інших стадіях виробництва. Для обґрунтованої оцінки стану оборотних активів аналізується насамперед їх динаміка.

Прискорення оборотності активів дає змогу зменшити потребу у власних і залучених фінансових ресурсах. Розраховані показники дають можливість проаналізувати:

– завантаження оборотних активів, що характеризує розмір чистого доходу в розрахунку на 1 гривню оборотних активів і в динаміці повинен мати тенденцію до збільшення;

– тривалість одного обороту в днях, який показує, за скільки днів оборотні активи повністю замінюються на підприємстві;

– витратомісткість залишків оборотних активів, що авансується підприємством для одержання 1 гривні чистого доходу. Чим менший цей показник, тим ефективніше використовується фінансові ресурси, розміщені в оборотних активах.

Для визначення суми чистого доходу, яка була одержана за рахунок зменшення завантаження оборотних активів та їх додаткового залучення в господарську діяльність, застосовується індексний метод.

Залежність чистого доходу (Ічд), як результативної ознаки, від середнього залишку оборотних активів (Ісо) і рівня їх завантаження (Іко) виражає така індексна система:

$$I_{\text{д}} = I_{\text{ко}} \cdot I_{\text{со}}, \text{ або } \frac{Z_{\text{оп}} \cdot C_{\text{оп}}}{Z_{\text{ом}} \cdot C_{\text{ом}}} = \frac{Z_{\text{оп}} \cdot C_{\text{оп}}}{Z_{\text{ом}} \cdot C_{\text{оп}}} \cdot \frac{Z_{\text{ом}} \cdot C_{\text{оп}}}{Z_{\text{ом}} \cdot C_{\text{ом}}}, \quad (2.20)$$

де $Z_{\text{оп}}$ і $Z_{\text{ом}}$ – рівень завантаження оборотних активів; $C_{\text{оп}}$ і $C_{\text{ом}}$ – середній залишок оборотних активів, відповідно в поточному і минулому періодах.

Для визначення фінансових ресурсів, що були вивільнені з господарської діяльності або додатково залучені, як наслідок, в результаті зміни тривалості одного обороту оборотних активів, розраховують суми цих ресурсів – різницю в тривалості одного обороту оборотних у днях за досліджуваний період множать на звітну одноденну виручку підприємства.

Для оцінки ефективності використання оборотних активів, тобто визначення їх оптимального співвідношення з чистим доходом, необхідно здійснювати моніторинг завантаження оборотних активів.

Важливим напрямом фінансового аналізу є оцінка чинників, які впливають на тривалість обороту оборотних активів. На зміну оборотності оборотних активів впливають два фактори:

- обсяг чистого доходу підприємства ($ЧД$);
- середній залишок оборотних активів за балансом ($С_0$).

Вплив цих факторів на тривалість обороту оборотних активів визначають за формулами:

$$O_{\text{д}}(чд) = (C_{\text{ом}} : O_{\text{оп}}) - O_{\text{ом}}, \quad O_{\text{д}}(с_0) = (C_{\text{оп}} - C_{\text{ом}}) : O_{\text{оп}}, \quad (2.21)$$

Зміни показників завантаження і витратомісткості залишків оборотних активів можна розкласти на складові частини за їх елементами (дебіторська заборгованість, запаси, грошові кошти): за абсолютними величинами оборотних активів на 1 гривню чистого доходу; за відносними величинами; у відсотках.

Розрахунки дають можливість виявити такі моменти:

- висока витратомісткість чистого доходу може бути обумовлена значними сумами дебіторської заборгованості на 1 гривню чистого доходу;
- збільшення витратомісткості чистого доходу в частині дебіторської заборгованості може відбуватися за умов приросту обсягів реалізації, що призводить до зниження витратомісткості щодо запасів.

Для підприємств залежно від їх класифікаційних ознак і особливості виду економічної діяльності та регіонального розміщення показники завантаження і тривалості одного обороту оборотних активів мають індивідуальне значення. Тому аналізуючи ці показники, слід обов'язково порівнювати їх з моніторинговими та нормативними значеннями і розраховувати коефіцієнт еластичності ($К_{\text{е0}}$) щодо темпів зміни приросту чистого доходу і залишків оборотних активів.

$$K_{\text{е0}} = I_{\text{д}} : I_{\text{со}}, \quad (2.22)$$

Якщо коефіцієнт еластичності буде більше 1,0, тобто темп приросту чистого доходу вищий за темп приросту залишків оборотних активів, це свідчить про оптимальне співвідношення розміщення фінансових ресурсів в оборотних активах і одержаної виручки на підприємстві.

Таблиця 2.24

Аналіз ефективності використання оборотних активів підприємства

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. (+,-) до	
				2016 р.	2017 р.
1. Середні залишки оборотних активів, тис. грн. ряд. 1195 (гр. 3+4) /2	7205	12669	18316	11111	5647
1.1 Поточні фінансові інвестиції ф.1 ряд. 1160 (гр. 3+4) /2	-	-	-	-	-
1.2 Гроші та їх еквівалентів ф.1 ряд. 1165 (гр. 3+4) /2	1069	1491	1766	697	275
1.3 Дебіторська заборгованість ф.1 Σ ряд.1125-1155 (гр. 3+4) /2	917	4630	6914	849	-2864
1.4 Запаси ф.1 ряд. 1100 (гр. 3+4) /2	5219	6548	9637	4418	4418
1.5 Поточні біологічні активи ф.1 ряд. 1110 (гр. 3+4) /2	-	-	-	-	-
1.6 Витрати майбутніх періодів ф.1 ряд. 1170 (гр. 3+4) /2	-	-	-	-	-
1.7 Інші оборотні активи ф.1 ряд. 1190 (гр. 3+4) /2	1	1	-	-1	-1
2. Чистий дохід від реалізації, тис. грн. ф.2 ряд. 2000	33722	39239	47625	13903	8386
2.1 Одноденна виручка від реалізації (пок.2 : 360 днів)	93,7	109,0	132,3	38,6	23,3
3. Оборотність оборотних активів, дні (пок.1 : пок.2.1)	77	116	138	61	22
3.1 Поточні фінансові інвестиції (пок.1.1 : пок.2.1)	-	-	-	-	-
3.2 Гроші та їх еквівалентів (пок.1.2 : пок.2.1)	11,4	13,7	13,3	1,9	-0,4
3.3 Дебіторська заборгованість (пок.1.3 : пок.2.1)	10	42	52	42	10
3.4 Запаси (пок.1.4 : пок.2.1)	56	60	73	17	13
3.5 Поточні біологічні активи (пок.1.5 : пок.2.1)	-	-	-	-	-
3.6 Витрати майбутніх періодів (пок.1.6 : пок.2.1)	-	-	-	-	-
3.7 Інші оборотні активи (пок.1.7 : пок.2.1)	0,01	0,01	-	-0,01	-0,01
4. Число оборотів оборотних активів, раз ((пок.2 : пок.1)	4,6	3,1	2,6	-2	-0,5
4.1 Поточні фінансові інвестиції (пок.2 : пок.1.1)	-	-	-	-	-
4.2 Гроші та їх еквівалентів (пок.2 : пок.1.2)	31,5	26,3	27,0	-4,5	0,7
4.3 Дебіторська заборгованість (пок.2 : пок.1.3)	36,8	8,8	6,9	-29,9	-1,9
4.4 Запасів (пок.2 : пок.1.4)	6,5	6,0	4,9	-1,6	-1,1
4.5 Поточні біологічні активи (пок.2 : пок.1.5)	-	-	-	-	-
4.6 Витрати майбутніх періодів (пок.2 : пок.1.5)	-	-	-	-	-
4.7 Інші оборотні активи (пок.2 : пок.1.6)	33722	39239	-	-33722	-39239
5. Коефіцієнт завантаження коштів у обороті, грн. (пок.1 : пок.2)	0,21	0,32	0,38	0,17	0,06
5.1 Поточні фінансові інвестиції (пок.1.1 : пок.2)	-	-	-	-	-
5.2 Гроші та їх еквівалентів (пок.1.2 : пок.2)	0,03	0,04	0,04	0,01	-
5.3 Дебіторська заборгованість (пок.1.3 : пок.2)	0,03	0,11	0,15	0,12	0,04
5.4 Запаси (пок.1.4 : пок.2)	0,15	0,17	0,20	0,05	0,03
5.5 Поточні біологічні активи (пок.1.5 : пок.2)	-	-	-	-	-
5.6 Витрати майбутніх періодів (пок.1.6 : пок.2)	-	-	-	-	-
5.7 Інші оборотні активи (пок.1.7 : пок.2)	0,0	0,0	-	-	-
6. Вивільнення (-), залучення (+) оборотних активів у зв'язку зі змінами їх оборотності, грн. (пок.3. _{з.р.} – пок.3. _{м.р.}) × пок. 2.1. _{з.р.}	x	4251	2910,6	x	-1340,4
6.1 Поточні фінансові інвестиції (пок.3.1. _{з.р.} – пок.3.1. _{м.р.}) × пок.2.1. _{з.р.}	x	-	-	x	-
6.2 Гроші та їх еквівалентів (пок.3.2. _{з.р.} – пок.3.2. _{м.р.}) × пок.2.1. _{з.р.}	x	250,7	-52,9	x	-303,6
6.3 Дебіторська заборгованість (пок.3.3. _{з.р.} – пок.3.3. _{м.р.}) × пок.2.1. _{з.р.}	x	3488	1323	x	-2165
6.4 Запаси (пок.3.4. _{з.р.} – пок.3.4. _{м.р.}) × пок.2.1. _{з.р.}	x	436	1719,9	x	1283,9
6.5 Поточні біологічні активи (пок.3.5. _{з.р.} – пок.3.5. _{м.р.}) × пок.2.1. _{з.р.}	x	-	-	x	-
6.6 Витрати майбутніх періодів (пок.3.6. _{з.р.} – пок.3.6. _{м.р.}) × пок.2.1. _{з.р.}	x	-	-	x	-
6.7 Інші оборотні активи (пок.3.7. _{з.р.} – пок.3.7. _{м.р.}) × пок.2.1. _{з.р.}	x	-	-	x	-

Водночас, необхідно враховувати, що високий показник завантаження оборотних активів може характеризувати недостатність запасів і подальше гальмування бізнесу. Інколи низький показник завантаження виправданий, наприклад, за наявності інфляційних процесів.

Таблиця 2.25

Оцінка інтегрального показника ефективності використання оборотних активів підприємства

Показники	Алгоритм розрахунку	2016р.	2017р.	2018р.	2018 р. (+,-) до:	
					2016р.	2017р.
1. Чистий прибуток (збиток) (Пр), тис. грн.	ф.2 ряд. 2350(2355)	4049	6949	4817	768	-2132
2. Чистий дохід від реалізації (Вр), тис. грн.	ф.2 ряд. 2000	33722	39239	47625	13903	8386
3. Середні залишки оборотних активів (Об), тис. грн.	ф.1 ряд. 1195 (гр. 3+4) /2	7205	12669	18316	11111	5647
4. Віддача оборотних активів (Воб), грн.	пок.2 : пок.1	8,33	3,10	2,60	-5,73	-0,5
5. Рентабельність (збитковість) оборотних активів (Роб), %	(пок.1 : пок.3)×100	56,2	54,9	26,3	-29,9	-28,6
6. Інтегральний показник ефективного використання оборотних активів (Еооб), грн.	$\sqrt{\frac{(пок.4 \times пок.5)}{100}}$	2,16	1,30	0,97	-1,19	-0,33

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

- Економічна сутність та структура майна підприємства.
- Класифікаційні ознаки активів підприємства.
- Методи аналізу майна підприємства. Порівняльний аналіз динаміки складу і структури підприємства.
- За якими етапами проводиться аналіз майна підприємства?
- Назвіть основні показники аналізу майнового стану підприємства, їх розрахунок і характеристику.
- Як проводиться горизонтальний і вертикальний аналіз майна підприємства?
- У чому полягає відмінність між необоротними і оборотними активами?
- Аналіз наявності та стану основних засобів і нематеріальних активів.
- Як здійснюється аналіз ефективності використання основних засобів?
- Назвіть зміст, завдання та основні напрями аналізу оборотних активів.
- Аналіз забезпеченості підприємства оборотними активами.
- Аналіз джерел формування та структури оборотних активів.
- Аналіз забезпеченості підприємства виробничими запасами.
- Методологія здійснення аналізу дебіторської заборгованості.
- Аналіз дебіторської заборгованості за строками виникнення та погашення.
- Аналіз оборотності дебіторської заборгованості.
- Аналіз ефективності використання оборотних активів.
- Класифікація факторів, що впливають на швидкість оборотності.

ТЕСТИ ЗА ТЕМОЮ 2

1. Активи підприємства складаються з:

- основних засобів та оборотних активів;
- необоротних та оборотних матеріальних засобів;
- необоротних матеріальних і нематеріальних активів та оборотних коштів;

- г) основних засобів та необоротних нематеріальних активів;
- д) власного капіталу.

2. Яка частина оборотних активів обслуговує сферу обігу:

- а) готова продукція на складі;
- б) кошти на рахунках у банках і касі, в розрахунках;
- в) виробничі запаси;
- г) готова продукція, грошові кошти і кошти в розрахунках;
- д) запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти та їх еквіваленти.

3. Коефіцієнт оновлення основних засобів розраховують як відношення:

- а) вартості основних засобів, що надійшли за звітний період, до первісної вартості основних засобів на кінець цього самого періоду;
- б) вартості основних засобів, що надійшли за звітний період, до первісної вартості основних засобів на початок цього самого періоду;
- в) вартості основних засобів, що надійшли за звітний період, до їх залишкової вартості на початок цього самого періоду;
- г) вартості основних засобів, що надійшли за звітний період, до середньорічної вартості активів;
- д) вартості основних засобів, що надійшли за звітний період, до їх залишкової вартості на кінець цього самого періоду.

4. *Активи – це:*

- а) ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, виконання яких, як очікується, приведе до зміни його фінансового стану у майбутньому;
- б) збільшення економічних вигід у вигляді вибуття майна або збільшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу;
- в) економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, які використовуються в господарській;
- г) частина майна підприємства, що залишається після відрахування з загальної його вартості всіх зобов'язань;
- д) сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

5. За характером фінансових джерел формування активи поділяються на:

- а) операційні, інвестиційні, фінансові;
- б) оборотні і необоротні;
- в) монетарні, матеріальні і нематеріальні;
- г) матеріальні, фінансові, нематеріальні;
- д) валові і чисті.

6. Збільшення дебіторської заборгованості і її частки в оборотних активах оцінюється позитивно, якщо це відбулось за рахунок:

- а) зміни тривалості її обороту;
- б) зміни обсягів реалізації;
- в) зміни умов кредитної політики підприємства;
- г) переведення довгострокової дебіторської заборгованості у поточну;
- д) переоцінки активів підприємства.

7. *Оборотні активи підприємства це:*

- а) гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом фінансового циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу;
- б) гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу;
- в) активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу;
- г) гроші та їх еквіваленти, що обмежені у використанні, що призначені для реалізації протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу;

д) гроші та їх еквіваленти, що обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для споживання протягом операційного циклу.

8. До системи показників майнового стану підприємства належить:

- а) продуктивність праці;
- б) коефіцієнт покриття;
- в) коефіцієнт автономії;
- г) фондвіддача;
- д) робочий капітал.

9. Коефіцієнт вибуття основних засобів розраховується як відношення:

- а) вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до первісної вартості основних засобів на кінець цього ж періоду;
- б) вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до первісної вартості основних засобів на початок цього ж періоду;
- в) вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до залишкової вартості основних засобів на початок цього періоду;
- г) вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до залишкової вартості основних засобів на кінець цього періоду;
- д) вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до середньорічної вартості основних засобів.

10. Який із нижче наведених показників характеризує технічний стан основних засобів:

- а) фондвіддача;
- б) фондомісткість;
- в) фондоозброєність;
- г) коефіцієнт придатності.

11. Коефіцієнт зносу основних засобів розраховується як відношення:

- а) обсягу продукції до середньої вартості основних засобів;
- б) залишкової вартості основних засобів до їх повної вартості;
- в) суми накопиченої амортизації (зносу) основних засобів до їх повної вартості;
- г) середньої вартості основних засобів до обсягу виготовленої продукції.

12. Фондоозброєність – це відношення:

- а) вартості основних засобів до обсягу виготовленої продукції;
- б) вартості основних засобів до середньооблікової чисельності працівників;
- в) обсягу виготовленої продукції до середньої вартості основних засобів;
- г) залишкової вартості основних засобів до їх повної вартості.

13. Коефіцієнт рентабельності основних засобів – це співвідношення:

- а) обсягу виготовленої продукції і середньої вартості основних засобів;
- б) обсягу виготовленої продукції і середньої вартості активної частини основних засобів;
- в) прибутку і чисельності працюючих;
- г) прибутку і середньої вартості основних засобів.

14. Продуктивність праці – це добуток:

- а) фондвіддачі і фондоозброєності;
- б) фондомісткості і фондоозброєності;
- в) фондомісткості і фондвіддачі;
- г) коефіцієнта рентабельності і фондоозброєності.

15. Який показник характеризує ефективність використання основних засобів?

- а) коефіцієнт зносу;
- б) коефіцієнт оновлення;
- в) коефіцієнт рентабельності;
- г) інтенсивність заміни.

16. Що з переліченого нижче не відносять до складу оборотних активів:

- а) кошти у розрахунках;

- б) кредиторська заборгованість;
- в) грошові кошти та їх еквіваленти;
- г) запаси.

17. До складу запасів входять:

- а) сировина, матеріали, комплектуючі, незавершене виробництво, готова продукція, товари, біологічні активи;
- б) сировина, матеріали, комплектуючі, готова продукція, товари, біологічні активи;
- в) сировина, матеріали, комплектуючі, незавершене виробництво, готова продукція, біологічні активи;
- г) сировина, матеріали, комплектуючі, незавершене виробництво, готова продукція, товари.

18. Розмістіть етапи аналізу оборотних активів у правильній послідовності:

- а) дослідження змін у складі джерел фінансування оборотних активів;
- б) оцінка загального розміру оборотних активів, їх частки у майні підприємства;
- в) розрахунок та аналіз показників ефективності використання оборотних активів;
- г) кількісна оцінка впливу основних факторів, що обумовлюють зміни у обсязі оборотних активів;
- д) аналіз структури оборотних активів;
- е) формування висновків.

19. За ознакою ліквідності складові оборотних активів формують у такі групи:

- а) грошові кошти та їх еквіваленти, кошти у розрахунках, запаси;
- б) грошові кошти та їх еквіваленти, дебіторська заборгованість, короткострокові фінансові інвестиції;
- в) короткострокові фінансові інвестиції, кошти у розрахунках, запаси;
- г) грошові кошти та їх еквіваленти, кошти у розрахунках, товари.

20. Що з наведеного переліку не може бути джерелом фінансування оборотних активів?

- а) власний капітал;
- б) позиковий капітал;
- в) товарний кредит;
- г) амортизаційні відрахування;
- д) поточна кредиторська заборгованість.

21. Різниця між оборотними активами підприємства та його короткостроковими зобов'язаннями має назву:

- а) робочий капітал;
- б) власний капітал;
- в) власний оборотний капітал;
- г) позиковий капітал.